

„A GVH működéséből származó jóléti
haszon mértékéről (*ex-ante impact
assessment*)” című elemzés szakmai
értékelése

**Az AL/9285/2013 számú támogatási szerződés keretében
készítette:**

**Muraközy Balázs és Valentiny Pál
MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet**

2014. február

Tartalom

0. Vezetői összefoglaló.....	3
1. Bevezetés.....	6
2. Értékelési típusok a versenyszabályozásban	7
3. A nemzetközi gyakorlat.....	7
4. Alapvető jellemzők.....	10
4.1. Az értékelés célja.....	10
4.2. Nyilvánosság és értelmezhetőség	12
4.3. Ex ante megközelítés.....	13
4.4. Konzervatív becslés.....	14
4.5. További szempontok	1746
5. A módszertan megvalósítása	18
5.1. A számítások módszertana	18
5.2. A képlet elemei, alapértelmezett paraméterek.....	1918
5.3. Diszkontráta.....	21
5.4. Ügyek szelekciója.....	23
5.5. Időzítés	24
5.6. A felhasznált adatok köre	24
5.7. A számítások elvégzése.....	25
5.8. Hazai empirikus elemzések tapasztalatai	2625
6. Javaslatok	26
6.1. Javaslatok a módszertan jövőbeli finomítására	2726
6.2. Bővítési lehetőségek és alternatívák.....	27
7. Hivatkozások.....	28
8. Függelék: Konkrét ügyekhez kapcsolódó megjegyzések (nem nyilvános)	30

Az értékeléshez tartozó függelék a GVH által korábban nyilvánosságra nem hozott információkat tartalmaz, ezért a GVH kérésére nem része az értékelés nyilvános változatának.

0. Vezetői összefoglaló

Bevezetés

1. Szakmai értékelésünk célja, hogy megvizsgáljuk, mennyire felel meg a nemzetközi legjobb gyakorlatnak és a rendelkezésre álló tudományos eredményeknek „A GVH működéséből származó jóléti haszon mértékéről (*ex-ante impact assessment*)” című számítás módszertana és annak megvalósítása.¹

2. Elemzésünkben abból indulunk ki, hogy minden hatóság működésének átláthatósága és társadalmi hasznosságának igazolása alapvető követelmény. A versenyhatóság esetében az *ex-ante impact assessment*-ek rendszeres elvégzése, a tevékenységének következtében keletkező hasznok számbavétele viszonylag egyszerűen végrehajtható eljárás. A GVH erre vonatkozó törekvését, az *ex-ante impact assessment*-ek rendszeressé tételének esetleges szándékát messzemenően támogathatónak tartjuk.

3. A GVH az *ex-ante impact assessment*-jében a 2008-2012. időszakban lezárt, a fűzőkkel, valamint a versenykorlátozó megállapodásokkal és az erőfölényes visszaéléssel foglalkozó eljárásokat vette számba. Az átadott dokumentumokon túl áttekintettük a kérdéskör hazai és nemzetközi szakirodalmát, amely a GVH *ex-ante impact assessment* készítése óta is gyarapodott. Értékelésünkben – a GVH által biztosított további információ-kérési lehetőséget is felhasználva – megvizsgáltuk a választott módszer alkalmazhatóságát, megbízhatóságát, a tényleges alkalmazása megfelelőségét, valamint a módszertan jövőbeli finomításának lehetséges módjait.

Fontosabb megállapítások

4. Az értékelés céljai szempontjából a GVH követte a nemzetközi legjobb gyakorlatot: a cél a beszámoltathatóság, a GVH által létrehozott hasznok bemutatása. A GVH az *ex ante* megközelítés előnyeit és korlátait mérlegelve helyesen döntött az *ex-ante impact assessment* módszere mellett.

5. Abból a szempontból is követte a GVH a legjobb gyakorlatot, hogy pontosan elmagyarázta, milyen célokra alkalmas, és milyen célokra nem alkalmas az elemzés. A rendkívül körültekintően megfogalmazott értékelés szélesebb körű felhasználásához érdemes lenne egyes állítások közérthetőbbé tételét megfontolni és az értékelést széles körben nyilvánosságra hozni. Az elemzés olyan mértékű jelentős intellektuális, szakmai többletet tartalmaz, hogy már csak ez a szempont is indokoltá tenné angol nyelvű közzétételét is.

6. Az *ex-ante impact assessment*-ek egyik legfontosabb vonása az egész értékelési folyamatra jellemző konzervatív szemlélet. Véleményünk szerint erre az *ex-ante impact assessment* jellege szinte kötelezi a készítőjét, hiszen ezzel lehet eloszlatni azokat a kétségeket, amelyek azért támadhatnak, mert az értékelést maga a hatóság végzi. A konzervatív szemlélet megnyilvánult az egyes ügyek és ügycsoportok GVH általi értékelésénél alkalmazott feltételek meghatározásában, az eldöntendő kérdéseknél a kisebb haszon kimutatása melletti állásfoglalásban. A nehezen mérhető és gyakran bizonytalan

¹ A szakmai értékelés a GVH AL/9285/2013 számú támogatási szerződése keretében készült.

eredményt hozó dinamikus hatásokkal (pl. az innováció) az elemzés nem foglalkozott, hanem a statikus fogyasztói hasznot mérte.

7. A GVH az értékelésben a versenykorlátozó megállapodások, az erőfölényes visszaélések valamint a fúziók esetében történő beavatkozások közvetlen ár-jellegű hasznát mutatja meg. Csak néhány hatóság mutat be ennél szélesebb körű, közvetett hatásokat, elsősorban kutatási eredményekre, felmérésekre hivatkozva. A szakirodalom bővülése ugyanakkor arra utal, hogy a teljes haszon a közvetlen haszonnak többszöröse lehet és így hosszabb távon érdemes lehet erőforrásokat áldozni a közvetett haszon nagyságrendjének vizsgálatára is.

8. Az önértékelésre épülő hatásvizsgálatok készítésénél meg kell találni az egyensúlyt a túlzottan optimista, önigazolásnak tűnő adatok közlése és a túlzott óvatosság között. A GVH az előbbi csapdát messzemenően elkerülte, becsléseinek konzervatív volta biztosítja, hogy a közölt eredményei valóban a fogyasztóknál jelentkező anyagi haszon minimális nagyságát tükrözik.

9. A GVH gyakorlatát és a szakirodalmat áttekintve megállapíthatjuk, hogy a GVH által alkalmazott alapértelmezett értékek a nemzetközi gyakorlattal megegyezők és kellően konzervatívnak tekinthetők. A GVH számításainak módszertana megfelel a nemzetközi legjobb gyakorlatnak.

10. Megvizsgáltuk a hazai piacokról készült empirikus elemzéseket is. Megállapítottuk, hogy a hazai piacok más országokhoz való hasonlósága miatt a hazai empirikus irodalom a GVH által választott módszertanban nem indokol eltérést a nemzetközi legjobb gyakorlattól.

11. Az értékelés által 2008 és a 2012 között kimutatott haszon 58 milliárd forint, ami több mint négyszerese a GVH költségvetésének. Az előzőek alapján úgy véljük, hogy ez a becslés a nemzetközi legjobb gyakorlat alapján készült, és a valódi jóléti haszon alsó becslésének tekinthető, vagyis legalább ennyi haszon biztosan jelentkezik és ezt a teljes haszon jelentősen meghaladhatja.

Javaslatok a módszertan jövőbeli finomítására

12. A nemzetközi legjobb gyakorlat alapján javasoljuk, hogy a jövőben rendszeresen készüljön hasonló értékelés és azt a GVH hozza nyilvánosságra. A magyar piac kis méretére tekintettel nem tartjuk ésszerűnek azt, hogy évente készüljenek ilyen számítások, azonban 2 évente reális lehet ex ante értékelést készíteni. Amennyiben emellett dönt a GVH, akkor érdemes áttérni az 5 éves időszakról 6 évesre, hogy a két időszak jobban összehangba kerüljön.

13. A jövőbeli értékeléseket erősítené, ha minél kevesebb ügy esne ki belőlük adathiány miatt. Ebből a szempontból mindenképp előnyös lenne, ha már az eljárások során minél több ügy esetében számszerűsítésre kerülne az érintett árbevétel.

14. Önszabályozási ügyek esetében például a vállalatokról készülő mérleg-adatbázisok, közbeszerzésen való összejátszás esetében pedig a közbeszerzési adatokhoz való hozzáférés segíthetne az érintett forgalom becslésében. Javasoljuk annak mérlegelését, hogy egyes ügyek esetében az ilyen adatbázisok felhasználása mennyi erőforrást emésztene fel.

15. Megfontolásra javasoljuk, hogy érdemes-e az infláció illetve az államkötvény hozamok helyett – mind elméleti okokból, mind a jobb nemzetközi összehasonlíthatóság kedvéért – a 3,5 százalékos reál társadalmi diszkontrátát használni mind a múltbeli, mind a jövőbeli előre jelzett hasznok és költségek esetében.

16. Fontosnak tartjuk, hogy az értékelés minél közérthetőbb legyen, mert Magyarországon elmaradnak a versenypolitikai ismeretek az ebben a tekintetben vezetőnek számító országoktól. A számításokat illusztrálhatja egy-egy egyszerű számpélda. Érdekes lehet átgondolni, hogy mekkora hozzáadott értéket jelent a megtérülési ráta kiszámítása, illetve érdemes-e jobban elmagyarázni a nyilvános anyagban, hogy az hogyan készül és milyen módon értelmezhető. Az ügyeket felsoroló táblázat esetében talán javítana az átláthatóságon, ha kiderülne, hogy melyik ügy milyen típusú, illetve mely ügyek kerültek be a számításba, vagy – amennyiben ez utóbbi adatvédelmi aggályokat vet fel – akkor derüljön ki pontosan, hogy hány ügy esett ki tartalmi okokból illetve adathiány miatt.

17. Az OECD által tervezett iránymutatás megjelenése feltehetően a módszertan további finomítási lehetőségeit teremti meg. Mivel ez az értékelés befejezéséig nem jelent meg, ezért az a jelen értékelésnek nem lehetett kiemelt összevetési alapja. Fontos szempont lehet, hogy a jövőbeli *ex-ante impact assessment*-ek – amennyiben lehet – ezzel összhangban legyenek, és megfontolandó, hogy ennek érdekében jelen értékelés is kiegészüljön a közeljövőben annak részletes vizsgálatával, hogy milyen pontokon felel meg vagy tér el a GVH *ex-ante impact assessment*-je ettől az iránymutatástól.

Bővítési lehetőségek

18. Az általunk áttekintett irodalom arra mutat rá, hogy a versenypolitika pozitív hatásainak igen jelentős része a közvetett, „elrettentési” hatásból származik. Az elrettentést figyelmen kívül hagyó számítások elvben éppen azt a hatóságot mutatnák alacsonyabb megtérülést kimutatónak, amelyik a leghatékonyabban rettent el. Az elrettentés számbavétele tűnik a következő logikus lépésnek az *ex-ante impact assessment*-ek bővítések. Megfontolandó esetleg egy ennek magyarországi lehetőségeit vizsgáló kutatás elindítása, mert e téren a külföldi példák könnyű adaptálhatósága nem magától értetődő.

19. A GVH által hozott döntések súlya ügyenként változhat, néhány ügy nagyon nagy részét teheti ki a megfigyelt haszonnak. Ezért megfontolható egy-két ügy esetében összetettebb módszertan használata, például jelentősebb fúziók esetében egyszerű fúzió szimuláció elvégzése. Az *ex-ante impact assessment* kereteit azonban vélhetően meghaladná egy-egy ilyen elemzés felépítése, így ez a lehetőség inkább akkor reális, ha ilyen elemzést már az eljárás során készítenek.

20. Megfontolandó, hogy végezhető-e számítások más ügýtípusokra is. Más hatóságok kísérletei alapján kézenfekvő lehet a fogyasztóvédelmi tevékenység vizsgálata. Ezek az elemzések az *ex-ante impact assessment*-től bizonyos mértékig eltérő módszereket kívánnak meg, de rámutathatnak arra, hogy milyen jelentős haszon származik a GVH tevékenységéből ezeken a területeken is. Megfontolandó esetleg egy ennek magyarországi lehetőségeit vizsgáló kutatás elindítása, mert e téren a külföldi példák könnyű adaptálhatósága nem magától értetődő.

1. Bevezetés

21. Az MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont egyedi támogatási kérelem alapján egyszeri vissza nem térítendő támogatást (AL/928-5/2013) nyert a Gazdasági Versenyhivattól „A GVH működéséből származó jóléti haszon mértékéről (*ex-ante impact assessment*)” című elemzés szakmai értékelésének magyar nyelvű elkészítésére.

22. A Gazdasági Versenyhivatal a Program megvalósításával összefüggésben az alábbi dokumentumokat adta át elektronikus formátumban (PDF, illetve XLS fájlok).

23. Nyilvános tájékoztatásra szánt dokumentum (PDF formátum), amely röviden bemutatja a számszerűsítés módszerének logikáját és a számítás eredményét, valamint az eredmények rendeltetészerű értelmezésére és felhasználására vonatkozó információkat. Melléklete a számítási módszer részletes ismertetése, valamint a számítás szempontjából releváns versenyfelületei eljárások listája.

24. GVH belső használatra szolgáló dokumentáció (PDF formátum), amely kiegészítő és a projekt során rögzített egyéb információkat tartalmaz a számítás módját és a konkrét számítást illetően. Ezek egyrészt a nyilvános dokumentummal kapcsolatos megjegyzések, másrészt a számítás szempontjából releváns versenyfelületei eljárások részletesebb táblázata, harmadrészt pedig a feldolgozott ügyekkel kapcsolatos, számítási szempontból releváns információk. A dokumentum rendelkezésre bocsátott változata nem tartalmaz üzleti titkot, illetve olyan információt, amelyből üzleti titokra lehet következtetni.

25. GVH belső használatra szolgáló Excel munkafüzet (XLS formátum), amely magukat a számításokat tartalmazza a kiinduló adatokkal és az eredményekkel együtt. A munkafüzet rendelkezésre bocsátott változata nem tartalmaz üzleti titkot, illetve olyan információt, amelyből üzleti titokra lehet következtetni.

26. Kijelenthetjük, hogy az értékeléshez szükséges mértékben megismertük a módszertan GVH általi alkalmazását. Értékelésünk annyiban érvényes, amennyiben az átadott dokumentumok tartalmából (az üzleti titokra vonatkozó korlátozásokkal) a tényleges gyakorlat megállapítható volt. A GVH az *ex ante impact assessment*-jében a 2008-2012. időszakban lezárt, a fúziókkal, valamint a versenykorlátozó megállapodásokkal és az erőfölényes visszaéléssel foglalkozó eljárásokat vette számba. Az átadott dokumentumokon túl áttekintettük a kérdéskör hazai és nemzetközi szakirodalmát, amely az *ex ante impact assessment* készítése óta is gyarapodott. Értékelésünkben – a GVH által biztosított további információ-kérési lehetőséget is felhasználva – megvizsgáltuk a választott módszer alkalmazhatóságát, megbízhatóságát, a tényleges alkalmazása megfelelőségét, valamint a módszertan finomításának lehetséges módzatait.²

27. Értékelésünk második fejezetében a versenyszabályozásban használatos értékelés-típusokkal foglalkozunk, majd a következőben áttekintjük az eddig kialakult nemzetközi gyakorlatot. A negyedik fejezetben az értékelés alapvető jellemzőivel foglalkozunk, az

² A rendelkezésünkre bocsátott információk széles körére és jellegére tekintettel, jelen dokumentum szövegét a ténybeli hibák elkerülése, valamint a nem nyilvános információk megőrzése érdekében a GVH ellenőrizte. A GVH által kért változtatások az értékelés tartalmát nem érintették, azokkal egyetértettünk

ötödikben az alkalmazott módszertan kivitelezésével összefüggően teszünk megállapításokat. Javaslatainkat a hatodik fejezet tartalmazza. Az értékelést az egyes ügyekhez fűzött megjegyzések függeléke zárja.

2. Értékelési típusok a versenyszabályozásban

28. Az értékelések céljától függően a versenyhatóságok tevékenységét többféle módon értékelik. Az értékeléseket maguk a hatóságok, vagy külső szakértők végzik. Az értékelések általában a vizsgált kérdéskör szakmai irodalmában megjelenő tudományos eredmények figyelembe vételével születnek. A több intézmény által is használt, bevált gyakorlat átvétele felgyorsítja az értékelési folyamatok bevezetését és a nemzetközi legjobb gyakorlat alkalmazása segíti az értékelések átláthatóságát, a módszerek nemzetközi összehasonlíthatóságát. Némi leegyszerűsítéssel az értékelési típusok három nagyobb csoportba sorolhatóak.³

29. *Beszámolási célú értékelések:* ilyenek például az éves jelentések, amelyek többek között számot adnak a hatóság által végzett tevékenységről, a felhasznált forrásokról és egyes értékelések kiterjedhetnek a hatóság által végzett tevékenység jólétre gyakorolt várható hatásának becslésére is. Az ilyen értékelések fontos funkciója a hatósági munka átláthatóságának növelése és az adófizetők irányába történő beszámolás. Az értékelések készítői a versenyhatóságok.

30. *Hatósági beavatkozások utólagos (ex post) értékelései:* ezek az elemzések jellemzően a beavatkozások után, abból a célból készülnek, hogy a beavatkozások tényleges, bekövetkezett hatását próbálják megbecsülni. Az ex post értékelések általában idő- és költségigényesek, ezért csak egy-egy részterületre, ad hoc jelleggel készülnek. Az értékelés a beavatkozás eredményességéről is tájékoztatást ad, segítve ezzel a hatóságok későbbi döntéshozását. Az elemzéseket a hatóságok, külső szakértők (tudományos kutatók, konzulens cégek), nemzetközi szervezetek is végezhetik.

31. *A versenyszabályozás társadalmi, gazdasági hatásainak értékelése:* ebben a körben, alapvetően külső szakértők vizsgálják, a versenyszabályozás és a növekedés, termelékenység, foglalkoztatás, innováció kapcsolatát, valamint a versenynek ezekre a tényezőkre gyakorolt hatását.

32. *Az ex-ante impact assessment* az első kategóriába tartozik: a versenyhatóságok tevékenységének várható jóléti hatását kísérli meg számszerűsíteni. A számszerűsítés eredményét (jellemzően a fogyasztóknál jelentkező hasznot) össze lehet vetni a versenyhatóság működtetésére szánt összeggel. Az így kialakult arányszám – a haszon számbavételi módjától függően – jelzésértékű lehet arra vonatkozóan, hogy milyen jóléti haszonnal számolhat a társadalom az adott versenyhatóság működéséből adódóan.

3. A nemzetközi gyakorlat

33. A hatóságok átlátható működése követelményének erősödése egyre több versenyhatóságot kényszerít arra, hogy a versenyszabályozási tevékenység hasznát is számba vegye. Az OECD által 2012-ben gyűjtött adatok szerint a 46 vizsgált versenyhatóság 35 százaléka (16 hatóság) nyilatkozott úgy, hogy rendszeresen készít valamiféle értékelést a

³ OECD Survey (2012), Ormosi (2012).

jóléti haszonról.⁴ Közülük négyen (OFT az Egyesült Királyságban, FTC és DoJ az Amerikai Egyesült Államokban, valamint újabban az FCC Mexikóban) ezt törvényi kötelezettség alapján készítik, a többi (12 hatóság) önkéntes alapon foglalkozik vele. A 46 válaszadó 20-24 százaléka rendszeresen elemzi a versenykorlátozó megállapodások, az erőfölényes visszaélések és a fúziók esetében történő beavatkozások jóléti hatásait, 13 százalékuk a versenypártolás hatásait és 9 százalékuk az egyéb beavatkozásokat (pl. fogyasztóvédelem) is.⁵ Azok a hatóságok, amelyek nem végeztek a jóléti haszonra vonatkozó hatásvizsgálatokat, ezt elsősorban erőforrásaik, a szükséges adatok, az elegendő ügyszám, valamint megfelelő módszertan hiányával indokolták. Ezek az akadályozó tényezők a hatóságok nagy részére jellemzőek, ezért is elismerésre méltó teljesítménynek tartjuk a GVH *ex-ante impact assessment*-jének elkészítését.

34. Elemzésünkben abból indulunk ki, hogy az *ex-ante impact assessment*-ek rendszeres elvégzése, a hatóságok átlátható működésének és társadalmi hasznosságának igazolása alapvető követelmény, de ez csak akkor lehetséges, ha sztenderdizált módszertannal, viszonylag kis erőforrás-ráfordítással elvégezhető. Az *ex-ante impact assessment*-ek esetleges rendszeressé tételét messzemenően támogathatónak tartjuk.

35. Az elemzést elvégző mindegyik hatóság a várható haszon számbavételénél a beavatkozás következtében előálló relatíve alacsonyabb árakból származó közvetlen pénzügyi megtakarítást számolja ki. Amennyiben erre vonatkozóan nincsenek megfelelő ügy-specifikus adatok, akkor alapértelmezett (default) értékekkel számolnak. Néhány hatóság (OFT és CC az Egyesült Királyságban), amennyiben az ügyek vizsgálata lehetővé teszi, a minőségre, innovációra gyakorolt hatást is alkalomszerűen becsülni próbálja. Egyes esetekben becslésekkel kísérleteznek a versenyhatósági beavatkozások elrettentő hatásának mérésére is, ezek azonban egyelőre csak nem részletezett kiegészítő információként szerepelnek az *ex-ante impact assessment*-ekben.

36. A rendszeres *ex-ante impact assessment*-et végző hatóságok közül az eddig felhalmozott szakmai tapasztalatok alapján a főbb kérdésköröket tekintve az amerikai (FTC, DoJ), a brit (OFT, CC), a holland (NMa⁶), és az európai uniós (DG Comp) hatósági gyakorlatot tekinthetjük mértékadónak, de hivatkozhatunk más hatóságok (pl. a portugál – PCA) gyakorlatára is. Összesen azonban csak öt hatóság van, amelyek *ex-ante impact assessment*-jeiket rendszeresen nyilvánosságra is hozzák (EU, FTC, DoJ, OFT, NMa).⁷

37. Az *ex-ante impact assessment*-ek készítésének a versenyhatóságok gyakorlatát is figyelembe vevő főbb elvi keretei fokozatosan alakultak ki és jelenleg is formálódnak. Az ilyen jellegű értékelés rendszeres elvégzését az egyéb vizsgálati, értékelési lehetőségekhez (pl. *ex post* elemzések) képest a viszonylagos egyszerűsége, költség és időtakarékos volta is lehetővé teszi. Az *ex-ante impact assessment* lényegét tekintve *ex ante* jellegű, azt kérdezi mi történt volna a beavatkozás nélkül, azaz haszonként az elkerült veszteséget tekinti. Az elemzések ugyan a lezárt ügyekre vonatkoznak, de a beavatkozások hatása a jövőben jelentkezik, ezért olyan információkat is fel kell használni, amelyekre vonatkozóan csak jövőbeli feltevések, várakozások vannak.

⁴ OECD Survey (2012), 8.o.

⁵ U.o. 9.o. A fogyasztóvédelmi tevékenység adatánál azt is figyelembe kell venni, hogy sok versenyhatóság nem végez ilyen tevékenységet.

⁶ A hivatkozások idején még NMa, 2013. április 1-től ACM. Az OFT és CC 2014. április 1. után együttesen CMA.

⁷ Davies (2010), Davies (2013), 8.o.

38. A versenyhatósági *ex-ante impact assessment*-nél használt további feltételezés, hogy a *beavatkozás nem járhat negatív hatással*. Erre az intézményrendszer egésze adja a garanciát, a versenyhatóság maga is csak pozitív (a jólétet kedvezően befolyásoló) kimenetelt feltételezve hozza meg döntését, a helytelen, téves versenyhatósági döntések pedig a fellebbviteli folyamatokban kihullanak.

39. Az *ex-ante impact assessment*-ek egyik legfontosabb vonása az egész értékelési folyamatra jellemző *konzervatív szemlélet*. Véleményünk szerint erre az *ex-ante impact assessment* jellege szinte kötelezi a készítőjét, hiszen ezzel lehet eloszlatni azokat a kétségeket, amelyek azért támadhatnak, mert az értékelést maga a hatóság végzi. A konzervatív szemlélet megnyilvánul az egyes ügyek és ügycsoportok értékelésénél alkalmazott feltételek meghatározásában, az eldöntendő kérdéseknél a kisebb haszon kimutatása melletti állásfoglalásban. A nehezen mérhető és gyakran bizonytalan eredményt hozó dinamikus hatásokkal (pl. az innováció) az elemzések nem foglalkoznak, hanem a *statikus fogyasztói hasznot* mérik.

40. A rendszeres vizsgálatok eddigi eredményei arra utalnak, hogy az egyes években adódó eredmények az ügyek gyakran változó száma és az egyes ügýtípusokon belül a vizsgált ügyek nagyságrendje miatt jelentősen ingadoznak, így az ingadozások gyakran csak a nagyon nagyméretű, de ritkán bekövetkező fúziók vagy kartellek kiugró hatásait tükrözik. Ennek kiküszöbölésére több éves mozgó átlagokat használnak, így az eredmények valamivel kevésbé ingadoznak. Az FTC öt éves, az OFT és az NMa 3 éves mozgó átlagokat használ.⁸

41. A haszon kimutatásához használt számításokban alapvetően *pontbecsléseket* alkalmaznak, az eredményeket nem intervallum formájában közlik. A becslések egyszerű előállítási módjának igénye és az ügýtípusok lehetséges egységes kezelésének követelménye mellett a feltételek és becslések konzervatív jellege is ezt a megoldást indokolja. Ugyanakkor egyes esetekben szükség lehet alsó és felső határértékek közötti adatközlésre is (Lásd a 93. – 98. bekezdést).

42. Az *ex-ante impact assessment*-ek köre a fúziókat és a versenykorlátozó megállapodásokat minden esetben tartalmazza, többnyire felöleli az erőfölényes visszaélési ügyeket is és alkalmanként más versenyhatósági tevékenységekre is kiterjed. Egyes esetekben az elrettentés esetleges nagyságrendjére vonatkozó külső becsléseket is közöl.

43. A fúziókra, versenykorlátozó megállapodásokra és az erőfölényes visszaélési ügyekre kialakított számítási módszertan azt az összeget kívánja megállapítani, amelyet a fogyasztók a versenyhatóság beavatkozása miatt nem lesznek kénytelenek viselni, más néven az elkerült veszteséget. A veszteség a be-nem-avatkozás esetében megvalósuló többletkiadás miatt érne a fogyasztókat, a beavatkozás miatt a be-nem-avatkozás esetéhez viszonyított jóléti többlet jön létre. Az összeg megállapításához a beavatkozás által érintett *forgalmi adatokra*, a megszüntetett vagy elkerült áremelés nagyságára és az *áreltérés várható időtartamára* van szükség.

44. **Összességében a nemzetközi gyakorlatban kialakított ex ante impact assessment készítését a versenyhatósági tevékenységek átláthatóságának növelésére és társadalmi hasznosságának igazolására megfelelő módszernek tartjuk, az ezzel összefüggésben megfogalmazott és alkalmazott főbb elvi megfontolásokat osztjuk. Az ex-ante impact assessment-ek rendszeressé tételének esetleges szándékát mind a hazai, mind a külföldi reputáció növelése szempontjából messzemenően támogathatónak tartjuk.**

⁸ Davies (2013), 4.o.

45. A továbbiakban a GVH *ex-ante impact assessment*-jének elemzését, a nemzetközi gyakorlathoz való illeszkedésének vizsgálatát ezeknek a szempontoknak a figyelembe vételével, kérdéskörönként elkülönítve végezzük el.

4. Alapvető jellemzők

46. A GVH azon versenyhatóságok közé tartozik, amelyet nem kötelez jogszabály a tevékenységéből származó haszon számszerűsítésére. Az *ex-ante impact assessment* megkezdése beleilleszkedik abba a folyamatba, amely a GVH-t megalakulása óta jellemzi: igyekszik a legjobb nemzetközi gyakorlat alkotó átvételére és ebben a térség átalakuló országai felé is jelentős közvetítő szerepet vállal. Véleményünk szerint mind az *ex-ante impact assessment* elkészítése, rendszeressé tétele, mind az eredmények közzététele számottevően hozzájárulhat a GVH pozitív szakmai megítéléséhez.

47. A GVH *ex-ante impact assessment*-je az elérhető nemzetközi szakirodalom és versenyhatósági gyakorlat alapos ismeretéről tesz tanúbizonyságot.

4.1. Az értékelés célja

48. A GVH pontosan meghatározza az értékelés célját:

49. *"A.60. A GVH munkája révén a fogyasztóknál jelentkező anyagi haszon létének, valamint minimális nagyságrendjének érzékeltetése"*

50. A versenyhatóságok munkájában a fogyasztói jólét növelése mindenütt szerepet játszik, még akkor is, ha nem minden hatóság tekinti ezt elsődleges céljának. Az NMa által végzett felmérésre válaszoló 56 hatóság 39 százaléka gondolta úgy, hogy elsődleges célja a fogyasztói jólét emelése, 50 százalékuk a célok egyikeként említették, míg 19 százalékuk a fogyasztói jólét emelését a versenyhatósági tevékenység egyik lehetséges következményeként említették. A hatóság küldetés-dokumentumában, a feladatainak meghatározásánál 50 százalékuk explicit módon hivatkozik a fogyasztói jólétre, 20 százalékuk csak közvetve, 30 százalék pedig egyáltalán nem említi. A versenytörvények 48 százalékában szerepel a fogalom, 28 százalék utal rá, 24 százalék pedig nem foglalkozik vele.⁹ A magyar versenytörvény explicit módon nem említi, általában a fogyasztók érdekében hivatkozik, a GVH feladat-meghatározásában azonban már úgy szerepel, hogy a GVH tevékenységének eredményeként a fogyasztói jólétnek növekednie kell:

51. *"A GVH-nak a piacgazdaság működésében betöltött szerepe annak elősegítése, hogy a piacok jól, vagyis versenyző módon és a fogyasztók hasznára működjenek. Ez a verseny szabadságával kapcsolatosan azt igényli, hogy a GVH a köz érdekében, a hosszú távú fogyasztói jólétet és így a versenyképességet is növelő módon érvényt szerezzen a hatáskörébe tartozó versenyjogi rendelkezéseknek, valamint, hogy a rendelkezésre álló eszközökkel általában is támogassa a versenyt, illetve, hogy ahol verseny jelenleg nem lehetséges, elősegítse a versenyt megteremteni vagy pótolni hivatott állami szabályozás kialakítását."*¹⁰

52. Vannak hatóságok, amelyek nem a fogyasztói jólétet, hanem a teljes társadalmi jólétet tekintik a versenyhatósági tevékenység fő céljának.¹¹ Azonban ezek a hatóságok, mint pl. az

⁹ ICN (2011), 11., 14., 15. o.

¹⁰ GVH (2007), 7. o.

¹¹ ICN (2011), 29. o.

ausztrál hatóság is, úgy vélik, hogy a hosszú távú fogyasztói többlet alakulása jól közelíti a teljes társadalmi jólét változását. Ez az összefüggés hosszútávon valószínűleg érvényesül, de a gyakorlatban jelentkezhet átváltás a két megközelítés között. Például a DoJ a közvetlen, azonnali fogyasztói jólétet helyezi előtérbe, a hosszabb távú hatásokkal csak akkor számol, ha azok valóban jól előreláthatóak és igazolhatóak. A hatóságok között többen úgy fogalmaztak, hogy a versenyjog érvényesítése során kevésbé veszik számításba a teljes társadalmi jólét szempontjait, viszont a versenypártoló tevékenységükben már hangsúlyosabb szerepet kap.

53. A holland hatóság (NMa) véleménye szerint a helyes megfogalmazás az, ha a hatóság nem a jólét maximalizálására, hanem a jólét elérésére törekszik.¹² Elméleti megközelítésben a teljes társadalmi jólét lehetne a cél, de gyakorlati szempontokból a fogyasztói jólét választása válik a legjobb opcióvá a hatóságok számára.¹³ Hosszú távot tekintve az előbbi, rövidtávot tekintve az utóbbi használata a célszerű. A rövid távú fogyasztói jólét alkalmazása azonban nem akadályozhatja a termelők beruházásait, innovációját, azaz dinamikusa is érvényesülnie kell a jóléti hatásnak, más szóval a mai fogyasztók támogatása nem okozhat kárt a jövőbeli fogyasztóknak. Ebben az esetben is megmutatkozik a közgazdasági elmélet számára elfogadható szemlélet – teljes társadalmi jólét figyelembe vétele – és a gyakorlati alkalmazhatóság között feszülő ellentét. Ahogy Massimo Motta megjegyzi: „a legtöbb esetben azonban nem változtatna a versenypolitikai ajánlásom, ha az átfogóbb döntési kritérium helyett a szűkebbet alkalmaznánk.”¹⁴

54. Ami a versenyhatósági munka gyakorlati oldalának elvégzése szempontjából igaz, tudniillik, hogy a döntéseknél elsősorban a rövidtávú fogyasztói jólétre lehet figyelemmel lenni, az különösen igaz a GVH ex ante impact assessmentjét illetően, hiszen itt a döntésekkel azonos szempontrendszerből kell kiindulni. A gyakorlati megvalósíthatóság szempontjából a GVH-nak a fogyasztói jólét – azon belül a mérhetőség szempontjából legkézenfekvőbb anyagi haszon mérésének – a választását az egyetlen kivitelezhető megoldásnak látjuk.

55. Az értékelés – a legjobb gyakorlatot követve – azt is pontosan leírja, hogy milyen célra nem használható fel az elemzés:

56. *"A.62. Így - többek között – alkalmatlan egyedi esetekben kifejtett versenyhatás, vagy polgári jogi értelemben vett kár létének vagy hiányának igazolására, nagyságának meghatározására, a GVH eredményességének, hatékonyságának, szakmai munkája minőségének, prioritásainak, vagy az általa alkalmazott elemzési és beavatkozási módszerek minősítésére, és alapvetően nem alkalmas időbeli vagy térbeli összehasonlításra"*

57. Ennek fő oka az, hogy ezek a célok más típusú empirikus megközelítést indokolnának. A jelen esetben alkalmazott elemzés módszere *ex ante* típusú, tehát előzetes adatokra építő elemzés. Ez a módszertan lényegesen eltér attól a módszertantól, amellyel el lehetne dönteni például azt, hogy egy-egy esetben jó döntést hozott-e a GVH. Ez teljesen eltérő, utólagos adatokra épülő, *ex post* típusú elemzést kívánna meg. Ezért indokolt, és a nemzetközi legjobb gyakorlatnak is megfelel az, hogy a GVH ilyen módon leszűkítette az értékelés alkalmazhatóságát.

58. Két szempontot említünk meg még az elemzés céljával kapcsolatban. Először is, amikor újabb értékelések készülnek majd, akkor óhatatlanul felmerül majd az idősoros összehasonlítás kérdése, hiszen bármilyen gondosan is magyarázza el az anyag, hogy erre

¹² ICN (2011), 30.o.

¹³ Cseres (2007).

¹⁴ Motta (2007), 23.o.

nem alkalmas ez a számítás, a nyilvánosságban nehezen kerülhető el az egyes időszakok összehasonlítása egymással. Előnyös ebből a szempontból a hosszú (5 éves) időszak választása (ez esetleg a hazai viszonylag kevesebb ügyszámra és az értékelés esetleges 2 évenkénti megismétlésére tekintettel lehetne 6 év is), mert ez némileg simítja a számítás ingadozásait. Ennek ellenére nehéz kommunikációs feladatot jelenhet egy, az előzőnél alacsonyabb érték bemutatása.

59. Másodszor az *ex-ante impact assessment* elkészítése során felgyűlt újabb tapasztalatok tanulságai beépülnek a hatóság munkájába. Egyes hatóságoknál, ahol kialakult az egyes ügýtípusokra osztható működési költségek és hasznok számbavétele, felvetődhet az a kérdés, hogy eltérő mértékű hasznot hoznak-e a különböző ügýtípusok. Davis (2010) például az OFT számításai alapján felhívja a figyelmet arra, hogy a különféle beavatkozási típusok által létrehozott fogyasztói többlet jelentősen eltérő: a fűzőkontroll és a piactanulmányok „megtérülése” volt a legnagyobb, a fogyasztóvédelem és a versenykorlátozó megállapodások elleni fellépés megtérülése viszont átlag alatti volt. Az ilyen összehasonlításokat persze mindig is korlátozni fogja az, hogy a különféle ügýtípusok esetében a kimaradt közvetett hatások nagyságrendje egészen eltérő lehet. Magyarországon további akadályt jelent, hogy az ügyek alacsony száma miatt az ügýtípusok szerinti bontás súlyos adatvédelmi aggályokat vetne fel.

60. **Összességében az értékelés céljai szempontjából a GVH követte a nemzetközi legjobb gyakorlatot, a cél az átláthatóság és az elszámoltathatóság, a GVH által létrehozott hasznok bemutatása és az ehhez választott módszer a fogyasztóknál jelentkező anyagi haszon létének, valamint minimális nagyságrendjének érzékeltetése ex ante elemzése. Abból a szempontból is követte a GVH a legjobb gyakorlatot, hogy pontosan elmagyarázta, milyen célokra alkalmas, és milyen célokra nem alkalmas az elemzés.**

4.2. Nyilvánosság és értelmezhetőség

61. Mivel az értékelés célja a GVH elszámoltathatóságának javítása, társadalmi hasznának érzékeltetése, fontos, hogy ne csak versenyjoggal foglalkozó szakemberek értsék meg, hanem például egyetemi hallgatók, jól képzett közgazdászok, jogászok vagy szakpolitikai döntéshozók is. Az értékelés erre tekintettel van, és stílusában, mélységében követi a nemzetközi legjobb gyakorlatot jelentő értékeléseket.

Formázott: Térköz Utána: 2 sor

62. Az elemzés nagy előnye az, hogy a nyilvános tájékoztatásra szánt része és a hozzá tartozó dokumentáció rendkívül részletesen és pontosan mutatja be a módszertan előnyeit és korlátait. Fontos jellemző az is, hogy a megvalósítás során felmerülő nagyszámú olyan gyakorlati problémára is megoldásokat talál, amelyeket más hatóságok anyagai meg sem említenek. A rendkívül körültekintően megfogalmazott értékelés szélesebb körű felhasználásához érdemes lenne az értékelést széles körben nyilvánosságra hozni. Az elemzés az általunk megismert külföldi példákhoz viszonyítva is olyan mértékű jelentős intellektuális, szakmai többletet tartalmaz, hogy már csak ez a szempont is indokoltá tenné angol nyelvű közzétételét is.

63. Úgy gondoljuk azonban, van néhány pont ahol a későbbi értékelések még érthetőbbé tehetőek, annak érdekében, hogy minél szélesebb körhöz eljuthasson az üzenete. Különösen indokolja ezt, hogy hazánkban a versenypolitika ismerete, a verseny fontosságának elismertsége elmarad az olyan országoktól, mint például az Egyesült Királyság.

64. Erre az egyik példa az éves 103 százalékos megtérülési ráta megemlítése (4. bekezdés):

65. *"Az így kimutatott haszon több, mint négyszerese a GVH teljes költségvetésének [...] Ez 103%-os éves megtérülési rátának felel meg. (4. bekezdés)"*

66. További magyarázat nem szerepel a nyilvános rájékoztatásra szánt változatban. Véleményünk szerint ez nem biztos, hogy érthető az értékelés olvasóinak. A jövőbeli értékelésekben érdemes lehet végiggondolni, hogy mekkora ennek a fajta mutatónak a hozzáadott értéke, és ha fontos, akkor talán pontosabban el lehet magyarázni az értékelés módszertanának nyilvános változatában a számítás módját és a megtérülési ráta értelmezését.

67. Egy másik felvetésünk, hogy a képlet mellett talán hasznos lehet egy – akár tényleges, akár fiktív – számpéldán keresztül bemutatni, hogyan néz ki a számítás. Ez lehetne egy szövegdoboz, amiből az olvasó jobban el tudja képzelni a számítás menetét. Ilyen szövegdobozban lehetne rámutatni néhány további kérdés kezelésének módjára is. Ez nem szokásos az ilyen jellegű külföldi anyagokban, de esetleg segítené azt, hogy a módszert jobban megértsék az olvasók.

68. Azt gondoljuk továbbá, hogy a (B) mellékletben az ügyek táblázatát célszerű volna kiegészíteni az egyes ügyek típusával, illetve azzal, hogy bekerült-e az értékelésbe. Amennyiben ez utóbbi adatvédelmi okokból aggályos, akkor javasoljuk, hogy a táblázatot egy olyan lábjegyzettel bővítsék, amelyből kiderül, hogy hány ügy esett ki a számításból tartalmi okokból, illetve adathiány miatt. Úgy véljük, ez nem sérthetne üzleti titkot, de átláthatóbbá tenné az értékelést, ha az olvasók látnák, hogy mely ügyek szerepelnek a számításban, illetve hogy hány ügy került be a különféle ügýtípusokból.

69. Összességében: az értékelés módszertanának leírása rendkívül pontos és körültekintő. Az elemzés egyszerre teljesíti a haszon kiszámításának és az alkalmazott módszertan részletes bemutatásának feladatát. Színvonalát az egyik példának tekintett OFT értékeléshez közelebb tartjuk. Az értékelés üzenetének szélesebb körű felhasználásához azonban érdemes lehet egyes állítások közérthetőbbé tételét megfontolni. A rendkívül körültekintően megfogalmazott értékelés szélesebb körű felhasználásához érdemes lenne egyes állítások közérthetőbbé tételét megfontolni és az értékelést széles körben nyilvánosságra hozni. Az elemzés olyan mértékű jelentős intellektuális, szakmai többletet tartalmaz, hogy már csak ez a szempont is indokoltá tenné angol nyelvű közzétételét is.

4.3. Ex ante megközelítés

70. A GVH hatásvizsgálata, a versenyszabályozásban alkalmazott értékelési típusok közül az első kategóriába, a beszámolási célú értékelések közé tartozik, a versenyjog érvényesítése során a versenyhatóságok tevékenységének a jólre gyakorolt *várható* hatását kísérli meg számszerűsíteni.

71. *„A.57. A módszer ex-ante jellegű, mivel a számítás alapvetően (bár nem kizárólag) előzetesen meglévő, vagy egyidejű információkon alapul, nem pedig a piaci folyamatok évekként az események utáni alakulását tükröző, mélyebb ex-post értékelésre alkalmas információkon. Ezen az sem változtat, hogy a hatások számszerűsítése utólag történik, abban az értelemben, hogy az egyes eljárások a lezárásukat követő időszakban kerülhetnek a számításba.”*

72. Amikor átfogó, az eljárások széles körére kiterjedő képet szeretnének kapni a hatóság beavatkozása által keltett jóléti haszonról, akkor a nemzetközi legjobb gyakorlatban az ex ante megközelítést alkalmazzák. Ezt egyrészt az az igény indokolja, hogy az értékelés nem sokkal a tárgyidőszak után elkészülhessen, másrészt az az előny, hogy alapvetően a már rendelkezésre álló adatokból lehet dolgozni. A nagy ügyszám és az előzetes jelleg miatt az *ex-ante impact assessment* jellemzője a nagyfokú leegyszerűsítettség. Fontos szempont továbbá, hogy az ex post értékeléssel szemben fajlagosan viszonylag kevés erőforrást igényel, így rendszeresen elvégezhető. A beavatkozások általában messze nyúló hatásúak, nincs olyan egyértelmű időpont, amikor azt lehetne mondani, hogy már nem érvényesül a hatás, ezért az ex post elemzések sem adnak egyértelmű képet a beavatkozás jóléti hatásáról. Ex post jelleggel nem is lehet minden beavatkozást mérlegre tenni (például megtiltott fúziók), ahol pedig igen, ott nagy erőforrás igénytel kell számolni, ezért csak egy-egy ügy esetében készül ilyen elemzés.

73. Összességében: a GVH az ex ante megközelítés ismert előnyeire építve helyesen döntött az ex-ante impact assessment eme módszere mellett.

4.4. Konzervatív becslés

74. Az értékelés felvállaltan nem tudja és nem is kívánja megfogni a GVH működésének összes hasznát.

75. *"A.55. Eleve eltekint az olyan nem elsősorban gazdasági jellegű hasznoktól, mint a jogbiztonság, vagy az olyan szélesebb értelemben vett gazdasági haszontól, mint a vállalatok versenyképességének növekedése a verseny következtében. A szűkebb értelemben vett anyagi haszon tekintetében egyrészt nem veszi figyelembe a közvetett hasznokat, sem a közvetlen haszonhoz tartozó nem ár jellegű hatásokat, valamint holt-teher veszteséget, másrészt nem terjed ki a GVH fúziókkal, versenykorlátozó megállapodásokkal és erőfölényes visszaéléssel foglalkozó eljárásokon túli tevékenységére. Ezen felül, adathiány miatt kimaradhatnak eljárások a számításból, vagy számításuk lehet hiányos, és a számítás során alkalmazott leegyszerűsítések túlnyomó része is konzervatív....."*

76. Nemzetközi példák mutatják, hogy ezek közül bizonyos hatások kimutatása rendkívül nehéz, így általában nem is szerepelnek az ilyen eljárásokban. A nem gazdasági hasznok vagy a versenyképességre gyakorolt hatás számszerűsítése nem végezhető el pontosan, és így nem szokott szerepelni ilyen jellegű dokumentumokban. Hasonlóan nehéz volna kiszámítani a közvetett hasznokat és a nem ár-jellegű hatásokat. Szintén teljesen logikusnak tartjuk azt, hogy nem terjed ki az értékelés a GVH fúziókkal, versenykorlátozó megállapodásokkal és erőfölényes visszaéléssel foglalkozó eljárásokon túli tevékenységére, hiszen ezeket más szempontokat figyelembe véve lehet kiszámítani.¹⁵ Az értékelés áttekintése után megállapíthatjuk, hogy az egyes ügýtípusoknál és ügyeknél alkalmazott döntési szabályokban a GVH következetesen konzervatív álláspontot foglalt el.

77. Véleményünk szerint az sem jelent eltérést a nemzetközi gyakorlattól, hogy az értékelés nem vizsgálja a holtteher-veszteség vagy az elrettentés hatását. Ezek vizsgálatára ritkán kerül sor, és olyankor is egy külön elemzésben, melynek módszertana és szemlélete jelentősen eltérhet a közvetlen hatások becslésétől.

78. Az értékelés szerint

¹⁵ Például az OFT (2009a) külön tanulmányban vizsgálja a fogyasztóvédelmi tevékenység hasznait.

79. „A.55.Mindez azt jelenti, hogy a GVH tevékenységéből származó tényleges haszon szinte biztosan (akár lényegesen) nagyobb a kimutatottnál”

80. A következőkben bemutatjuk, hogy milyen nagyságrendet jelenthetnek ezek a kihagyott hatások. Ennek érzékeltetésére csupán néhány kiválasztott forrást használunk fel, hangsúlyozva, hogy ezek ugyan érzékeltetik a hatások lehetséges nagyságrendjét, de nem volnának könnyen beépíthetőek egy ilyen típusú, egységes módszertannal végzett értékelésbe.

81. Az OFT számára készített két tanulmány¹⁶ jelenti a legfontosabb olyan elemzéseket, amelyekben kísérletet tesznek arra, hogy megbecsüljék a versenyhatóság működése által létrehozott elrettentő hatás mértékét. A Deloitte által készített 2007-es tanulmányhoz interjúkat készítettek jogászokkal, közgazdászokkal, versenyjogászokkal és vállalatokkal. Az eredmények azt mutatták, hogy 2004-2006 között minden az OFT által megtiltott vagy csupán kötelezettség vállalással elfogadott fúzióra 5 olyan fúzió jutott, amelyet a felek meg sem kíséreltek attól tartva, hogy nem fogja engedélyezni a versenyhatóság. Hasonló módon, minden, az OFT által felgöngyölített kartellre 5 (de a vállalati felmérés szerint 16), a versenykorlátozó megállapodások esetében 7 (a vállalati felmérés alapján 7), a piaci erővel való visszaélésekre pedig 4 (a vállalati felmérés szerint 10) olyan jogsértés maradt el, amit a vállalatok előzetesen megfontoltak. A tanulmány ezeket a számokat konzervatív becslésként interpretálja. A felmérés eredményei tehát arra utaltak, hogy az elrettentő hatás a közvetlen hatás többszöröse: még az ötszörös szorzó is konzervatívnak tűnik.

82. Az OFT másik, 2011-ben készült elemzése a Deloitte eredményeit és a London Economics által végzett újabb, szélesebb körű kutatás eredményeit ismerteti. Ezeket az eredményeket az OFT legújabb hatásvizsgálata kutatási eredményekként közli. Ezek szerint a kartellek esetében 28-szorosa, az egyéb versenykorlátozó megállapodások esetében 40-szerese és az erőfölényes visszaéléssel foglalkozó eljárások esetében 12-szerese lehet az elrettentő hatás a közvetlen hatásnak.¹⁷

83. Az elrettentő hatással foglalkozó irodalom további eredményeit Davis és Majumdar (2002) munkája illetve az OFT (2011) tanulmánya mutatja be.

84. Egy másik kimaradó elem a holtteher-veszteség, ez elvben bármely, a határköltséget meghaladó ár mellett létrejön, versenyszabályozásban azt a hatását vizsgálják, hogy a fogyasztók egy része a megnövekedett ár miatt már nem vásárol. A holtteher-veszteség a kereslet rugalmasságától is függ. Tökéletesen rugalmas kereslet mellett (a fogyasztók az áremelkedés hatására egyáltalán nem vennék a terméket) nem volna holtteher-veszteség. Minél kisebb a kereslet árrugalmassága, annál nagyobb lehet a holtteher-veszteség. A holtteher veszteség abszolút értékét természetesen a piac mérete is befolyásolja.¹⁸

85. Az OFT-nek készült tanulmányukban Davies és Majumdar (2002) a holtteher-veszteség vizsgálatának addigi szakirodalmán keresztül mutatták be az OFT által alkalmazható számítási eljárásokat. Ezt felhasználva az OFT a fúziók vizsgálatánál becsléseket készített a holtteher-veszteségre is. A fúzióknál elkülönítették az árhatást – ez azoknál a fogyasztóknál jelentkezett, akik az emelt ár mellett is fogyasztottak – és a holtteher hatását. Az utóbbit az árhatás, az árváltozás és a kereslet-rugalmasság szorzatának a felével azonosították.¹⁹

¹⁶ OFT (2007a), OFT (2011).

¹⁷ OFT (2013), 10.o.

¹⁸ Motta (2007), 45-46.o.

¹⁹ OFT (2007b), 14.o., OFT (2010). 19-27.o.

86. A holtteher veszteség kérdésével azért is érdemes foglalkozni, mert a lehetséges nagyságrendjével összefüggésben több vizsgálat is készült. Davies – Majumdar (2002) durva becslése szerint a holtteher-veszteség és a túlzott-profit együtteséből származó teljes fogyasztói veszteség a brit gazdaságban a GDP 10,5-11 százalékát is elérheti.²⁰ Cowling és Mueller (1978) 734 USA nagyvállalat adatai és 103 UK nagyvállalat adatai alapján a holtteher-veszteséget a bruttó vállalati termék 3,96 (USA) illetve 3,86 (UK) százalékában állapította meg.²¹ Masson és Shaanan (1984) a meglévő piacszerkezet holtteher veszteségét (2,9 százalék) és a feltételezett, monopólium melletti holtteher veszteséget (11,6 százalék) hasonlította össze 37 USA feldolgozóipari ágazatban és a két adat különbségével (8,7 százalék) mérte a verseny „értékét”.²² Végül megemlítjük Hüsichelrath vizsgálatát, aki az USA 2004-2006-os aggregált adatainak alapján a versenyhatóságok közvetlen kiadásait, és az eljárásokkal összefüggésben felmerülő közvetett költségeket 2,126 milliárd dollárra becsülte, míg a holtteher veszteséget 13 milliárd dollárra.²³

87. A holtteher-veszteség számbavétele mindazonáltal nem vált széleskörűen elterjedté. Ismereteink szerint fúziós ügyekben az NMA, a PCA, az OFT és a DoJ számítja ki, erőfölénnyel való visszaélésnél a DoJ alkalmazza.²⁴ A holtteher-veszteség kiszámítására ott van nagyobb esély, ahol a fúzióknál szimulációs modelleket alkalmaznak, hiszen az ilyen szimulációk már eleve felhasználnak rugalmasság-becsléseket. Annak ellenére, hogy a közgazdasági elmélet szempontjából nagyon is indokolt lenne, a számítási feladatok nagy erőforrásigénye, a konzervatív megközelítés érvényesítése és a különböző ügytípusok lehetőség szerint egységes kezelése érvével végülis Davies sem javasolja az OECD iránymutatásba való bevételeit.²⁵

88. Összességében: megállapítható, hogy az *ex-ante impact assessment*-ek egyik legfontosabb vonása az egész értékelési folyamatra jellemző konzervatív szemlélet. Véleményünk szerint erre az *ex-ante impact assessment* jellege szinte kötelezi a készítőjét, hiszen ezzel lehet eloszlatni azokat a kétségeket, amelyek azért támadhatnak, mert az értékelést maga a hatóság végzi. A konzervatív szemlélet megnyilvánult az egyes ügyek és ügycsoportok GVH általi értékelésénél alkalmazott feltételek meghatározásában, az eldöntendő kérdéseknél a kisebb haszon kimutatása melletti állásfoglalásban és abban, hogy a nehezen mérhető és gyakran bizonytalan eredményt hozó dinamikus hatásokkal (pl. az innováció) az elemzés nem foglalkozott, hanem a *statikus fogyasztói hasznot* mérte. A GVH a versenykorlátozó megállapodások, az erőfölénnyel való visszaélések valamint a fúziók esetében történő beavatkozások közvetlen ár-jellegű hasznát mutatja meg. Csak néhány hatóság mutat be ennél szélesebb körű, közvetett hatásokat, elsősorban kutatási eredményekre, felmérésekre hivatkozva. A szakirodalom bővülése ugyanakkor arra utal, hogy – az értékelés megfogalmazásával összhangban – a teljes haszon a közvetlen haszonnak többszöröse lehet és ezt a feltételezést a versenyhatóságnak is érdekében áll bemutatni. Célszerű lenne ebben a kérdésben kutatást indítani annak érdekében, hogy több információ álljon rendelkezésre a közvetett haszon számszerűsítésére szolgáló külföldön alkalmazott módszerek magyarországi alkalmazásának lehetőségeiről.

²⁰ Davies – Majumdar (2002), 3.30. pont, 32.o.

²¹ Cowling and Mueller (1978), 740-742.o.

²² Masson - Shaanan (1984), 520.o.

²³ Hüsichelrath (2008), 23-29.o.

²⁴ ICN (2011), 56.o., Mateus et al (2008), 45.o., Davies (2013) 6.,7.o.

²⁵ Davies (2013), 10.o.

4.5. További szempontok

89. *A beavatkozás nem járhat negatív hatással:* Erre, a versenyhatósági hatásvizsgálatnál használt feltételezésre, az intézményrendszer egésze adja a garanciát.

90. *„A.47. A képlet alkalmazásakor a GVH határozatát vesszük alapul, kivéve, ha időközben attól eltérő jogerős bírósági döntés született a határozat bírósági felülvizsgálata során (ekkor a jogerős bírósági döntésből indulunk ki).”*

91. Ez a feltételezés is megfelel a nemzetközi legjobb gyakorlatnak. Ez logikailag is következik az értékelés ex ante jellegéből, hiszen legfeljebb ex post módszerekkel lenne kimutatható, ha egy intézkedés negatív eredménnyel járna. Ezt a „döntéshelyességi feltevést” az értékelés belső használatra készült magyarázata részletesen elemzi (ID.28-30.), és helyesen a fenntartása mellett foglal állást.

92. *Csak a versenykorlátozó megállapodások, erőfölényes visszaélések és fúziókontroll hatása szerepel benne:* Ez az álláspont egyfelől megfelel a konzervatív, csak a közvetlen hatásokat figyelembe venni kívánó szemléletnek, hiszen az ügyeknek ez a köre számszerűsíthető a legkönnyebben, leginkább transzparens módon. A jövőben, amennyiben a megfelelő módszertan kialakítható esetleg megfontolható más tevékenységek, például a fogyasztóvédelem hatásának becslése.

93. *Pontbecslés:* Az *ex-ante impact assessment* egyetlen számban foglalja össze, hogy a GVH működésének hatására mekkora fogyasztói haszon jött létre.

94. *„...a számszerűsítés célja nem több, mint a GVH munkája révén a fogyasztóknál jelentkező anyagi haszon létének, valamint minimális nagyságrendjének érzékelése...” (7. bekezdés)*

95. Az elemzés érvelése szerint ez egy „konzervatív becslés”, vagyis abban lehetünk biztosak, hogy a haszon legalább ekkora volt. Ez az önértékeléstől elvárt szigorú konzervatív szemlélettel egyező megközelítésnek tekinthető, azonban az egyetlen számba való összefoglalása egy bevallottan „hozzávetőleges” eredménynek a becslés háttérét kevéssé ismerők számára akár azt is sugallhatja, hogy egzakt, „mérnöki pontosságú” eredményről van szó. Elvben elképzelhető volna, hogy – amint statisztikában gyakran szokásos – a konzervatív becslés helyett a GVH egy intervallumot adna meg.

96. Ennek azonban számos akadálya van. A GVH működéséből származó haszon egy része adathiányok illetve az ezzel összefüggő helyesnek tartott konzervatív döntések következtében nem szerepel a számításban, vagy nem is számszerűsíthető. Az NMa által végzett és az ICN által közzétett felmérés szerint a hatóságoknak ugyan $\frac{3}{4}$ -e szerint számszerűsíthető a fogyasztókat ért kár (és így a beavatkozások keltette jóléti többlet), de egyesek úgy vélték, hogy ennek csak a nagyságrendjét, esetleg az intervallumát tudnák meghatározni.²⁶ A nem közvetlen haszon – eddigi tapasztalatok szerinti – mértéke akkora, hogy túlságosan nagy, nem értelmezhető konfidencia-intervallumot lehetne csak készíteni a teljes haszonra. Az alsó határra pedig nem célszerű konfidencia-intervallumot készíteni, hiszen egy ilyen intervallum alja maga a legkisebb haszonra adott becslés lenne. A külföldi hatóságok gyakorlatát áttekintve is azt láthatjuk, hogy a konfidencia-intervallum készítésével kapcsolatos problémák olyan súlyúak, hogy majdnem minden esetben a GVH eredményéhez hasonló, konzervatív pontbecslés született.

²⁶ ICN (2011) 43.o.

97. Elképzelhető azonban, hogy a jövőben történik ilyen jellegű elmozdulás, mert például az OFT módszertanának értékelésekor Stephen Davis kifejti, hogy bizonyos mértékben el lehetne mozdulni az intervallum-becslés felé, nagyobb hangsúlyt adva például az elrettentésből származó közvetett haszonnak. Ezt a javaslatot az OFT oly módon fogadta meg, hogy a becsléseit továbbra is pontbecslés formájában adja meg, de kiegészítő információként megadja a kutatási megállapítások adta közvetett haszonra vonatkozó becsült mértékeket is. Ismereteink szerint az OECD készülő iránymutatása is javasolja, hogy egy konzervatívabb és egy kevésbé konzervatív becslést is adjanak meg a hatóságok a pontbecslés mellett. Feltehetőleg érdemes megvárni, hogy bekerülnek-e ezek az eljárások a nemzetközi legjobb gyakorlatba.

98. Összességében: az önértékelésre épülő hatásvizsgálat készítésénél meg kell találni az egyensúlyt a túlzottan optimista, önigazolásnak tűnő adatok közlése és a hatósági tevékenység hatásainak túlságosan óvatos becslése között. A GVH az előbbi csapdát messzemenően elkerülte, becsléseinek konzervatív volta biztosítja, hogy a közölt eredményei valóban a fogyasztóknál jelentkező anyagi haszon minimális nagyságát tükrözik.

5. A módszertan megvalósítása

5.1. A számítások módszertana

99. Az értékelés – a nemzetközi legjobb gyakorlathoz hasonlóan – egy egyszerű és nagyon transzparens logikát követ. Minden esetében számszerűsíti az *érintett forgalmat*, majd meghatározza a szabálysértő magatartás okozta *áreltérést* illetve a jogsértés *várható időtartamát*. A közvetlen hasznot (megelőzött káros hatást) ennek a három tényezőnek a szorzata adja.

100. Az áreltéréséhez és az időtartamhoz a különféle ügytípusok esetében eltérő alapértelmezett értéket rendel. Amennyiben azonban olyan bizonyíték áll rendelkezésre, amely indokolja az alapértelmezett értéktől való eltérést, akkor ezt az ügy-specifikus értéket használja fel. Erre akad is példa a GVH értékelésében.

101. Ez a kiinduló módszertan teljes mértékben megfelel a nemzetközi legjobb gyakorlatnak.

102. Elvben lenne arra is lehetőség, hogy az áreltérést bonyolultabb módszerekkel határozza meg a Hivatal. Az OFT például legújabb értékelésében a fúziók háromnegyedét szimulálta, el is készítette ennek módszertani leírását, ugyanakkor jelezte, hogy az általa alkalmazott szimulációk elsősorban a horizontális fúziók egyoldalú hatásainak becslésére alkalmasak.²⁷ A gyakorlatban azonban ezeknek a módszereknek az alkalmazása is komoly problémákat okoz. Egyrészt, az ex ante értékelés során nem áll rendelkezésre elég erőforrás egy új fúzió-szimuláció elkészítéséhez, illetve nincs is lehetőség a megfelelő adatok eléréséhez. Ilyesmire inkább akkor volna lehetőség, ha ilyen elemzések már az eljárás során elkészülnének. Másrészt, ezek a bonyolultabb módszerek is számos erős feltételezésen alapulnak, így egyáltalán nem biztos, hogy megbízhatóbb eredményt adnának, mint az egyszerűbb közelítés.

²⁷ OFT (2009b) 4.9. pont, 29.o.

103. Összességében: a GVH számításainak módszertana megfelel a nemzetközi legjobb gyakorlatnak.

5.2. A képlet elemei, alapértelmezett paraméterek

104. *Érintett forgalom:* Az érintett forgalom számításba vételénél a GVH követi azt a nemzetközi gyakorlatot, hogy a fúziós ügyeknél szélesebben értelmezi a forgalom meghatározását, itt valamennyi piaci szereplő együttes (érintett) forgalmát veszi figyelembe. A versenykorlátozó megállapodásoknál és erőfölényes visszaéléseknél pedig a forgalom szűkebb meghatározására törekednek, azaz a nem megfelelőnek talált magatartást tanúsító vállalkozások együttes (érintett) forgalmával számolnak.²⁸

105. A vertikális jellegű ügyeknél a GVH a következőképpen határozza meg a forgalmat:

106. „A.15. Ha egy magatartás vagy fúzió az értéklánc több szintjét érinti (vertikális esetek) és a forgalmi adatok az értéklánc több szintjére vonatkozóan is rendelkezésre állnak, akkor az értéklánc érintett szintjei közül annak a forgalmát használjuk, ahol a versenykorlátozás megvalósult, illetve ahol hatását először kifejti. Ha ez nem állapítható meg, akkor a különböző szintekhez tartozó forgalmak közül a kisebbet használjuk (ami konzervatív jellemző).”

107. Ebben az esetben kérdéses mennyire teljesül az a feltételezés, hogy a magatartás közvetlen vevőt érő teljes (mért) hatása – valamilyen formában – eljut a végső fogyasztóhoz. Az érintett forgalom számbavételénél a vertikális szempontokat is tartalmazó kartellügyekben az OFT az értéklánc fogyasztókhoz legközelebbi forgalmát használja a számításaiban.²⁹ A GVH gyakorlata mindenesetre ebben az esetben is megfelel a konzervatív elveknek, hiszen a kisebb érték választására kerül csak sor, ha nem világos, hogy a hatás hol jelentkezik.

108. A mai napig az egyik legvitatottabb eleme az *ex-ante impact assessment*-eknek az alapértelmezett értékek nagyságának meghatározása. Ezeket az értékeket használják abban az esetben, ha nem áll rendelkezésre megfelelő ügy-specifikus adat. A GVH a következő értékeket alkalmazza:

109. „A.19. Az áreltérés alapértelmezett értéke versenykorlátozó megállapodásokkal és erőfölényes visszaéléssel foglalkozó eljárások tekintetében 10%, fúziók tekintetében 5%. A várható időtartam alapértelmezett értéke valamennyi ügýtípus tekintetében 2 év. Ezek az értékek konzervatívák, és külföldi példákön, illetve empirikus kutatásokon alapulnak.”

110. *Áreltérés:* Ellenőriztük az ezzel kapcsolatos, GVH által hivatkozott irodalmat és további forrásokat is feltárva a megállapítottuk, hogy a versenykorlátozó megállapodásoknál az áreltérések alapértelmezett értékei a Davies által vizsgált öt hatóságnál 10-15 százalék között voltak. A DoJ által alkalmazott 10 százalékot régóta használják az USA-ban, de viszonylag kevés tapasztalat alapján kezdték el használni.

111. Davies és Majumdar (2002) tanulmánya jó összefoglalót adott a kartell-felárakkal kapcsolatos empirikus kutatásokról. Az általuk áttekintett szakirodalomban a tenderekkel kapcsolatban születtek határozottabb eredmények, ahol az összejátszás általában 10 százalék fölötti, sőt gyakran 20 százalék fölötti áremelkedéssel járt. Más piacokon a kartellek nem mindig vezettek kimutathatóan magasabb árakhoz, de amikor pozitív hatást találtak a kutatók, akkor az gyakran jóval 10 százalék fölött volt. Ennek alapján Davis és Majumdar azt a

²⁸ Davies (2013), 5.o.

²⁹ OFT (2010), 3.8. pont, 16.o.

következtetést vonta le, hogy tendereken való összejátszás esetében mindenképp megfelelően konzervatív a 10 százalékos áremelkedés feltevése, más kartellek esetében pedig akkor, ha a piacszerkezet támogatja a stabil kartellek kialakulását.

112. Davies (2010) által hivatkozott tanulmányok sora már azt is bizonyítja, hogy a 10 százalékos feltevés valószínűleg erősen konzervatív érték. Bolotova – Connor (2006) 300 nemzetközi kartellt vizsgálva 13-19 százalék közötti túlárazást állapított meg, míg Connor (2009) 1517 kartellre végzett elemzése a túlárazás mediánját 17-30 százalék közöttire tette és úgy találta, hogy csak a kartellek 20 százaléka emelte az árat kevesebb, mint 10 százalékkal. Davies ennek alapján javasolt az OFT-nek a 15 százalékos érték alkalmazását, amelyet az OFT a hard core kartellek esetében el is fogadott.³⁰

113. Sokkal nehezebben lehet meghatározni az áreltérés alapértelmezett értékeit az erőfölényes visszaélések esetében. Itt nagyon kevés szakirodalmi háttérre támaszkodhatunk, amelyet a némileg megmagyaráz a viszonylag kisebb ügyszám is. Az áreltérések használatában itt mutatkozik a legnagyobb különbség a hatóságok között, az FTC és a DoJ az 1 százalékot, az OFT 2010-ig az 5, jelenleg a 15 százalékot, az NMa a 10 százalékot tekinti alapértelmezett értéknek.³¹ Az OFT a korlátozó visszaélésekre, valamint a nem kartell megállapodásokra is a 15 százalékos alapértelmezett értéket alkalmazza.³² Az 1 százalékos érték használatának jogosságát erősen kétségbe vonja az a feltételezés, hogy ilyen mértékű áreltérés tényleges észlelése esetén a hatóság nem biztos, hogy beavatkozna a folyamatokba. A 10 százalékos érték használatát a hipotetikus monopolista teszt SSNIP analógiájával szokták megindokolni. További megerősítést ad ennek az értéknek, hogy célszerű a versenykorlátozó megállapodások és az erőfölényes visszaélések alapértelmezett értékeit közelíteni, vagy azonosá tenni.

114. A fúziós ügyekben döntően a szimulációnál nyert eredményekkel dolgoznak, hiszen a fúziós eljárások során számos esetben alkalmaznak fúziós szimulációt. Annál az ügynél, ahol erre nincs mód, ott vagy a többi szimuláció átlageredményét, vagy a 1 százalékot, esetenként a holtteher veszteséggel korrigált értékét használják alapértelmezett értéknek. A fúziókontroll szigora is befolyásolja a szóba jöhető értékeket, szigorúbb fúziókontroll mellett valószínűleg alacsonyabb alapértelmezett értékeket kellene használni. A szakirodalomban ugyanakkor több írás is foglalkozott a fúziók árhatásaival: Borenstein (1990) 9,5 százalékos, Werden, Joskow et al. (1991) 5,6 százalékos, Ashenfelter – Hosken (2008) 3-7 százalékos átlagos áremelkedést állapított meg.³³ Weinberg (2008) 9 korábbi tanulmány adatait elemezve 7,6 százalékos átlagos áremelkedést talált.³⁴ Az 1 százalékos feltételezést ebben az esetben is nehezen értelmezhetőnek tartjuk, ilyen áremelkedési hatás mellett a hatóságok feltehetően nem avatkoznak be. Emiatt is gondolhatja úgy Davies, hogy ilyen értékekkel számolva egy kartell beavatkozás 10-szer akkora súlyt kap, mint egy fúziós beavatkozás.³⁵ Ezen érvek, valamint a szakirodalmi adatok miatt indokolt, hogy a GVH 1 százaléknál magasabb értéket vesz figyelembe.

115. *A várható időtartam:* A várható időtartamok megítélésében nagy különbség van az egyes versenyhatóságok között; a használt értékek 1 és 7 év között szóródnak. A kartelleknél a szakirodalom elsősorban a felderített esetekkel foglalkozik, ezek az adatok azonban kevésbé

³⁰ OFT (2010), 3.11. pont, 17.o.

³¹ Ormosi (2012), 9.o., Davies (2013), 7.o.

³² OFT (2010), 3.13. pont, 17.o.

³³ Ormosi (2012), 8.o.

³⁴ Bergman (2008), 394.o.

³⁵ Davies (2013) 10.o.

irányadóak akkor, amikor éppen a felderítetlen állapothoz szeretnénk becsült értéket rendelni. Az engedékenységi politikával összefüggő vizsgálatok kimutatták, hogy a legkevésbé stabil kartellek élnek nagyobb valószínűséggel az engedékenységi politika lehetőségével. Az engedékenységi politika feltételrendszere ugyanakkor a kartellek stabilitására is kihat.³⁶ A kartellek által érvényesített áreltérés nagysága is befolyásolhatja a kartell várható időtartamát. A magas haszonnal kecsegtető kartellek stabilitása nagyobb lehet, ugyanez a tényező viszont a felderítés valószínűségét is növelheti. Mindezek alapján természetesen az esetről esetre történő vizsgálat lenne a legmegnyugtatóbb megoldás. Az erőfölényes visszaélések várható időtartamának alapértelmezett értékeit a versenykorlátozások egységes kezelése érdekében a kartell ügyekhez lehetne közelíteni, bár egyesek szerint például a piaclezárás piaci korrekciójának idejét a kartelleknél hosszabbra kellene becsülni.³⁷ Kartell ügyekben többen az EU gyakorlatát javasolják, ahol nagyságrendjük és hatásuk alapján három kategóriába sorolják az ügyeket 1/3/6 év várható időtartamot rendelve hozzájuk.

116. A fúziók esetében is számolnak a piaci korrekció feltételezett idejével. A hatóságok feltehetően nem avatkoznának be, ha a piac feltételezett korrekciója a fúzió után hamar bekövetkezne. A hatóságok gyakorlatában ebben az ügytípusban nincs nagy eltérés, a várható időtartam (konzervatív) alapértelmezett értéke általában 1-2 év.

117. A fentieket összefoglalja a Davies (2013) tanulmánya alapján összeállított táblázatunk:

1. táblázat

Alapértelmezett érték	Hatóság	Fúziók	Kartellek	Erőfölényes visszaélés
Áreltérés (százalék)	EU	3-5	10-15	-
	US FTC	1	-	1
	US DoJ	1 [1]	10	1 [1]
	OFT	szimulációk átlaga [1]	10-15	10
	NMa	1 [1][2]	10	10
Időtartam (év)	EU	2-7 [3]	1/3/6	-
	US FTC	2	-	2
	US DoJ	1	1	1
	OFT	2	6	6
	NMa	1	1	1

[1]: holtteher veszteség beszámítása

[2]: 1 %-os hatékonyság javulás feltételezése

[3]: piacra lépési korlátoktól függően

118. Davies (2013) OECD részére készített tanulmánya javaslatokat fogalmaz meg azzal kapcsolatban, hogy az OECD milyen alapértelmezett értékek választását ajánlja az *ex-ante impact assessment*-et készítő hatóságoknak. Amennyiben az iránymutatás elkészül, érdemes lenne ennek következményeit is elemezni.

119. Összességében: a hatóság gyakorlatát és a szakirodalmat áttekintve megállapíthatjuk, hogy a GVH által alkalmazott alapértelmezett értékek a nemzetközi legjobb gyakorlattal összhangban állóak és kellően konzervatívnak tekinthetők.

5.3. Diszkontráta

120. Az értékelés módszertana szerint a jövőbeli előre jelzett hasznok esetében:

³⁶ Harrington – Chang (2009).

³⁷ Ormosi (2012), 11.o.

121. "A.24.Az alkalmazott diszkontráták forrása az Államadósság Kezelő Központ által publikált, a számítás évének elejéhez (első hetéhez) tartozó, zéró kupon hozamgörbe."

122. Ezt a választást az anyag azzal indokolja, hogy "E hozamgörbe testesíti meg leginkább a pénz kockázatmentes befektetéséből jövőben várt hozamváltozását". A múltbeli hasznok esetében az értékelés a megfigyelt inflációs rátát használja fel a múltbeli hasznoknak a számítás évére való átszámítására.

123. Megfontolható azonban ennek a módszertani választásnak a finomítása a jövőbeli értékelések során. A korábbi időszakokban jelentkező hasznok ugyanis akkor is nagyobb haszonnal járnak a társadalom számára, ha eltekintünk az inflációtól. Ezt több érv is alátámaszthatja. Egyrészt, az ilyen hasznokat be lehet fektetni olyan beruházásokba (akár oktatásba, infrastruktúrába vagy az államadósság csökkentésébe), amelyek az infláció fölötti, pozitív reálhozamot generálnak. Másrészt, hosszabb távon a nemzeti jövedelem növekedése miatt ugyanakkora abszolút haszon egyre kevésbé értékes lesz (egy láda almát többre értékel egy szegény társadalom, mint egy gazdag). Harmadrészt, az egyének is többre értékelik, ha hamarabb jutnak egy jószághoz, mintha később, és az egyéni preferenciákból levezetett társadalmi preferenciáknak is tükrözniük kell ezt. Összességében tehát egy költség-haszon szemléletű elemzésben a különböző évek összehasonlítása esetében olyan diszkontrátát célszerű alkalmazni mind a jövőbeli, mind múltbeli hasznok és költségek összehasonlításakor, amely az infláció mellett tükrözi a társadalom pozitív reálhozamra vonatkozó elvárását is.

124. A közösségi pénzügyek irodalmában ilyen esetekben a társadalmi diszkontrátát szokták alkalmazni. A társadalmi diszkontráta kiszámítása sok módszer segítségével elvégezhető és közel sem egyértelmű ennek az értéke. A társadalmi költség-haszon elemzések összehasonlíthatóságát, konzisztenciáját azonban növeli, ha erre minél inkább egységes módszertant alkalmaznak. Ilyen hüvelykujjszabályok kidolgozása volt a célja Moore (2004) és szerzőtársai nagy hatású tanulmányának. A tanulmány szerint olyan esetekben, amikor a beruházás időtartama viszonylag rövid és az nem jár jelentős mértékű kiszorítással, 3,5 százalékos társadalmi (reál) diszkontrátát érdemes használni.

125. Ezt a szabályt számos tanulmány – például az oktatási vagy a globális felmelegedéssel összefüggő – elemzés felhasználta. Szempontunkból azonban még fontosabb, hogy ugyanezt a 3,5 százalékos társadalmi diszkontrátát alkalmazta az OFT, az FTC, az NMa és a PCA, illetve ezt javasolja az EU is az ilyen értékelések elkészítésekor.³⁸ Fontos különbség azonban, hogy ezek az értékelések rövidebb időszakokra vonatkoznak, így az évek összehasonlíthatóságának kérdése kisebb szerepet játszik bennük. Véleményünk szerint az összehasonlíthatóság, illetve a társadalmi diszkontráta melletti elméleti érvek miatt a jövőben a GVH is megfontolhatja ennek a diszkontrátának az alkalmazását értékelései során.

126. Másik oldalról azt is meg kell említenünk, hogy Moore és szerzőtársai tanulmányában a 3,5 százalékos becslést egy optimális növekedési modelltől számítják ki. Az optimális növekedési modell paraméterei lényeges mértékben eltérhetnek országok között: felzárkózó országokban például jelentősen magasabb lehet az egy főre jutó fogyasztás növekedési üteme, mint a fejlett országokban, és így a gyorsan felzárkózó gazdaságokban jelentősen magasabb lehet a diszkontráta, mint a Moore és szerzőtársai által kiindulópontként használt fejlett országokban. Ez elvben indokolhatná a paraméterek módosítását, de a gyakorlatban ez nem tűnik indokoltnak. Egyrészt a diszkontráta megválasztása kis szerepet játszik a végleges eredményben. Másrészt a Moore és szerzőtársai által választott 2,3 százalékos növekedést ütem nem tér el lényegesen felfelé az előrelátható magyar növekedési ütemtől. Harmadrészt a

³⁸ Ormosi (2012), 7.o., Mateus (2008), 7.o.

külföldi példákkal való összehasonlíthatóságból származó haszon igen nagy előny. Negyedrészt, egy ilyen elemzés erőforrásigénye nem állna összhangban a fenti hasznokkal.

127. A nemzetközi gyakorlattal való nagyobb összhang érdekében tehát megfontolásra javasoljuk, hogy a GVH is a 3,5 százalékos reál társadalmi diszkontrátát használja számításainál mind a múltbeli összegek összehasonlítása, mind a jövőbeli előre jelzett hasznok diszkontálása során. Véleményünk szerint ez a számítási módszer nem bonyolítja túlságosan a számításokat, annyiban azonban nehézségekhez vezethet, hogy a korábbiaknál fontosabbá válik a hasznok és költségek jelentkezésének pontos időpontja (lásd az 5.5. pontot). Tekintve, hogy az *ex-ante impact assessment*-ben kimutatott hasznok nagy része a múltban jelentkezett, a reál 3,5 százalékos diszkontráta alkalmazása a kimutatott haszon érezhető mértékű növekedéséhez vezetne. A GVH jelenlegi módszertana tekinthető úgy, hogy a múltbeli hasznok összehasonlításához – konzervatív módon – nulla százalékos reálhozamot használt fel a múltbeli hasznok és költségek diszkontálásakor.

5.4. Ügyek szelekciója

128. Az értékelés fontos jellemzője, hogy a tényleges haszon kiszámításában már viszonylag kevés ügy adatai szerepelhetnek. A számszerűsítés szempontjából releváns eljárások száma 39, ebből 17 esett ki tartalmi okokból (kötelezettségvállalás, más okból meghíúsult vagy bírósági visszaadás). A fennmaradt 22 esetből azonban további 9 kiesett adathiány miatt. Ez igen nagy arány, és mint a (nem nyilvános) Függelékben leírjuk, talán lehetőség lenne ezeknek a nagyságrendjét megbecsülni. Azonban úgy tűnik, hogy ezek az ügyek jóval kisebb súlyúak, mint az „átlagos” számszerűsített ügy. Ennek egyik oka lehet, hogy a nagyobb ügyeknél pontosabb adatok keletkeztek a versenyhivatali vizsgálat során, sőt, az is lehet, hogy az értékelést végzők nagyobb erőfeszítést tettek a nagyobb ügyek számszerűsítésére. Ennek alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a kimaradó ügyek súlya (abszolút értékben) nem olyan magas, mint arányuk az ügyek számához képest, de mindenképpen érezhető mértékben nagyobb lenne az aggregált szám, ha minden (tartalmi okokból nem kizárt) ügyet sikerült volna számszerűsíteni.

129. Az ügyszámot érdemes összevetni az OFT-nél tapasztaltakkal. A 2006-2009 közötti 3 éves időszak vizsgálatánál 25 ügy került a becslés alapjául szolgáló körbe (a számításba bevont évi átlagos ügyszám OFT $25/3=8,3$, GVH $13/5=2,6$). Itt is azzal a problémával szembesültek, hogy az aggregált adat nagyon érzékeny volt egy-egy kiemelkedő súlyú ügyre. A többéves mozgó átlag használata ezen a jelenségen némileg segít, de az egymást követő években készülő értékelések végeredményében még így is nagy hullámmás lehet.³⁹Ezt igazolják a GVH adatai is, mivel volt olyan év, amelyből egyetlen ügy sem került be a számításba és az egyáltalán szóba jöhető ügyek száma is rendkívül ingadozott (2008-ban 10 szóba jöhető ügy volt, 2012-ben 1), ami azt jelzi, hogy az ötéves mozgó átlag helyett ezért is érdemes lenne áttérni a hatéves átlagolásra (lásd. a 12. és 151. bekezdést).

130. A módszer érdekes jellemzője az, hogy amennyiben későbbi időpontokban újraszámolnák az adott időszakban keletkezett közvetlen hasznot, akkor az trendszerűen változhat. Az újraszámolás során ugyanis eltérést okozhat, ha kiesnek ügyek, mert olyan jogerős határozatok születnek (A.47), amelyek a vállalatoknak kedveznek. Ilyen esetekben várható értékben a kimutatott közvetlen haszon egyre kisebb lehet az újraszámolások során. Mivel a GVH a külföldi versenyhatóságok legjobb gyakorlatát követi ebből a szempontból (az

³⁹ Davies (2010), 15.o.

OFT gyakorlatát), változtatás nem indokolt, de ez amellet szól, hogy egy-egy időszak ex ante értékelésének eredményét nem érdemes összehasonlítani egy másik időszak eredményével.

131. Az *ex-ante impact assessment*-eket kezdő hatóságok tanulási folyamatára nyilván jellemző az alapértelmezett értékek használatának gyakorisága. Az OFT a kartell-elemzéseknél 2006 előtt kizárólag alapértelmezett értékeket használt az áreltérésekhez, ez a 2006-2009 közötti időszak elemzésénél már csak az esetek 1/3-ában fordult elő.⁴⁰ A GVH az értékelés készítésénél egy esetben tudott tényleges, az ügy információin alapuló áreltérés adatot használni, 12 esetben az alapértelmezett értékeket kellett alkalmazni. A tapasztalatok bővülésével nyilván ez a helyzet változni fog.

5.5. Időzítés

132. Az értékelés megállapítja, hogy *"A.44.....Valamely időszakra vonatkozó számításba az adott időszakban lezárt eljárások kerülhetnek. A számítás által megragadott haszon ugyanis a GVH beavatkozásához kapcsolódik, a beavatkozás pedig az eljárás lezárásához, vagyis a GVH határozatához kötődik."*

133. Ez az elv pontos és transzparens: egyértelmű belőle, hogy az adott időszakban lezárt ügyek kerülhetnek bele az értékelésbe, ez egyben megfelel a nemzetközi legjobb gyakorlatnak is

134. Fel szeretnénk hívni a figyelmet arra, hogy elképzelhető, hogy a hasznok illetve a ráfordítások egy része más időszakban történik, mint amikor az értékelés kimutatja. A ráfordítások esetében az időszak elején hozott döntésekkel kapcsolatos munka egy részére a korábbi években kerülhetett sor, míg az adott időszakban elkezdett eseteket lehet, hogy csak a következő időszakban zárja le a hivatal. Hasonló lehetőség fennáll a hasznok esetében. Az ügyek egy részében a tiltott tevékenység a GVH eljárás megkezdésekor megszűnt (ami több ügynél 2-3 évvel a határozathozatal előtt volt). Ebben az értelemben a GVH beavatkozása az eljárás kezdetétől érvényesül, és maga a határozat meghozatala nem feltétlenül jelent változást, ha annak tartalma megegyezik a piaci szereplők várakozásaival. Ezen felül, amennyiben a GVH a jövőben az általunk az 5.3 pontban javasolt módszerrel végzi el az eltérő időszakok összehasonlítását, akkor a hasznok és költségek időzítése fontosabbá válik, és esetleg újabb feltevésekre lehet szükség ezzel kapcsolatban.

135. Véleményünk szerint ez a probléma elkerülhetetlen, és sokkal kevésbé lenne áttekinthető bármilyen más módszertani választás. Elképzelhető azonban, hogy jövőbeli anyagokban érdemes jobban hangsúlyozni ezt a jelenséget, hiszen ez is alátámasztja, hogy nem érdemes időbeli összehasonlításra felhasználni a számításokat.

5.6. A felhasznált adatok köre

136. A felhasznált adatok köréről ez olvasható az értékelésben:

137. „A.56. A számítás a GVH számára (készen) rendelkezésre álló, esetleg ésszerű mértékű kutatással nyert információkon, valamint ezeket felhasználó egyszerű becsléseken alapul....”

138. Ez a kiindulópont mindenképpen indokolt az ex ante hatásbecslések esetében, hiszen nagyon sok ügyről szükséges rövid idő alatt számításokat elvégezni.

⁴⁰ Davies (2010), 24.o.

139. A gyakorlatban az *ex-ante impact assessment* készítői nagyrészt az ügyek GVH-s aktáiból származó információkra támaszkodtak az érintett forgalom esetében. Amennyiben ebben nem álltak rendelkezésre adatok a vállalatok forgalmáról, akkor adathiány miatt az adott ügy többnyire kimaradt az összesített számításból. Érdekes módon Davies az *ex-ante impact assessment*-be először belefogó hatóságok esetében is feltételezi, hogy azokban az ügyekben, ahol beavatkozásra kerül sor, a hatóságok rutinszerűen gyűjtik a forgalmi adatokat.⁴¹ Különösen fontosnak tartanánk, ha ez a gyakorlat a GVH-ban is jelen lenne, ami egyben az eljárások lezárulását követően az impact assessment gyors elvégzését is biztosíthatná.

140. Azt gondoljuk azonban, hogy bizonyos esetekben elfogadható mértékű erőforrás felhasználásával készíthetők olyan durva becslések, amelyek az eleve rendelkezésre álló adatokban nem szereplő nyilvános információkon alapulnak. Különösen az önszabályozás jellegű ügyek jönnek szóba, amikor a jogsértés sok kisebb vállalatot érintett, amelyek a statisztikai szempontból vett iparág (4-jegyű TEÁOR) tevékenységének érezhető, jelentős részét teszik ki.

141. Az IRM által fenntartott mérlegadatbázis vagy az OPTEN adatbázis véleményünk szerint hozzáférhető lehet a GVH számára. Ezekből kiszámítható a négyjegyű iparág árbevétele, és az megbontható például területi szinten is. Valószínűleg az is megvalósítható, hogy olyan vállalatokra keressenek rá, amelyek neve tartalmazza a kérdéses tevékenységet és ezeknek az átlagos árbevételét használják fel az iparágban működő tipikus vállalat árbevételének becslésére.

142. Bizonyos ügyek közbeszerzéseken történő összejátszáshoz kapcsolódtak. Ezek esetében elvben közbeszerzési adatokból pontosabban meg lehetne állapítani az érintett forgalom mértékét. Miközben vannak olyan kutatások, amelyek a Közbeszerzési Hatóság adatbázisának segítségével vizsgálnak például korrupcióval kapcsolatos kérdéseket, sokszor meglehetősen nehéz lehet pontos képet kapni ebből az adatbázisból. Ezzel együtt célszerű lehet megvizsgálni egy-egy ilyen ügy esetén, hogy megbízható információkhoz lehet-e jutni ebből az adatbázisból.

143. Ennek alapján megfontolásra javasoljuk annak vizsgálatát, hogy beszerezhetőek, illetve felhasználhatóak-e ilyen jellegű nyilvános, vállalati szintű adatok az ex ante értékeléshez. Nagymértékben megkönnyítené az értékelést az is, ha a piac méretéről és az érintett vállalkozások árbevételéről minél több esetben már a döntéskor rendelkezésre állnának a szükséges információk, ami egyben az eljárások lezárulását követően az impact assessment gyors elvégzését is biztosíthatná.

5.7. A számítások elvégzése

144. A rendelkezésünkre álló anyagok segítségével áttekintettük – az üzleti titok körén kívül – hogy megfelelnek-e a számítások a módszertani leírásnak. Ehhez a GVH által rendelkezésünkre bocsátott módszertani leírást, táblázatokat és a nyilvános határozatokat használtuk fel.

145. Véleményünk szerint a GVH pontosan és következetesen alkalmazta a módszertant. Egy esetben sem találtunk lényeges eltérést a módszertan és a számítások között, és néhány megjegyzésünket – amelyek közül egyik sem nagy súlyú, és arra mutat

⁴¹ Davies (2013), 12.o.

rá, hogy bizonyos esetekben alternatív megoldásokra is lehetőség van – jelen anyag függelékében gyűjtöttük össze.

5.8. Hazai empirikus elemzések tapasztalatai

146. Áttekintettük – elsősorban Csorba Gergely (2013) összefoglalója alapján – a magyar piacokról 2005 óta készült empirikus elemzéseket. Ezek általánosan arra utalnak, hogy a magyar piacok hasonlóan működnek, mint a velünk összevethető országok piacai. Több tanulmány is rámutatott például arra, hogy a gyengébb verseny érezhető mértékű áremelkedéshez vezet, amiből arra következtethetünk, hogy a versenyt erősítő beavatkozások Magyarországon is a fogyasztói többlet emelkedéséhez vezetnek.

147. Néhány tanulmány azt vizsgálta, hogy milyen módon befolyásolja a koncentráció az árakat. Farkas és szerzőtársai (2009) például kimutatták, hogy a regionális szintű kiskereskedelmi benzinpiacok esetében a versenytársak számának növekedése az árak szignifikáns csökkenéséhez vezet, ez a hatás azonban közgazdasági értelemben kicsi, az átlagos fogyasztói árak kevesebb, mint egy százalékát jelenti. Szintén a kiskereskedelmi benzinpiacot elemzik Csorba és szerzőtársai (2011), és kimutatják, hogy a piacon történt fúziók az árak emelkedésével jártak.

148. Más piacokra vonatkozó kutatások kimutatták, hogy a kereslet meglehetősen rugalmatlanul reagál az árakra. Az ilyen piacokon a verseny csökkenése áremelkedéshez vagy piaci erővel történő visszaéléshez vezethet. Nagy és szerzőtársai (2012) megmutatják például, hogy a vezetékes telefon előfizetők ár rugalmassága meglehetősen alacsony. Kézdi és Csorba (2012) pedig azt mutatja ki, hogy a különböző bankok meglévő ügyfelei sokkal – 70-80 százalékkal – kevésbé reagálnak az áremelkedésre, mint az új fogyasztók.

149. A Magyarországról szóló empirikus elemzések arra utalnak, hogy a magyar piacok hasonlóan működnek más európai országokéhoz. Több tanulmány is megerősítette, hogy a gyengébb verseny magasabb árakhoz vezethet. A más országokhoz való hasonlóságok miatt a hazai empirikus irodalom a GVH által választott módszertanban nem indokol eltérést a nemzetközi legjobb gyakorlattól.

6. Javaslatok

150. Ebben a fejezetben fogalmazzuk meg javaslatainkat, amelyeket – a jövőbeli értékelések készítésekor - megfontolásra ajánlunk.

151. A nemzetközi legjobb gyakorlat alapján javasoljuk, hogy a jövőben rendszeresen készüljön hasonló értékelés és annak eredményét valamint módszertanát a GVH hozza nyilvánosságra. A magyar piac kis méretére tekintettel nem tartjuk ésszerűnek azt, hogy évente készüljenek ilyen számítások, azonban 2 évente reális lehet ex ante értékelést készíteni. Amennyiben emellett dönt a GVH, akkor érdemes áttérni az 5 éves időszakról 6 évesre, hogy jobban összhangban legyen a két szám.⁴²

⁴² Ez összhangban lenne az OECD javaslataival is (9e pont). Ez azonban azt is javasolja, hogy az értékelés készüljön el a két éves időszakra valamint az elmúlt 2x3 év mozgóátlagára is.

6.1. Javaslatok a módszertan jövőbeli finomítására

152. A jövőbeli értékeléseket erősítené, ha minél kevesebb ügy esne ki belőlük adathiány miatt. Ebből a szempontból mindenképp előnyös lenne, ha már az eljárások során minél több ügy esetében számszerűsítésre kerülne az érintett árbevétel.

153. Szintén csökkenthetné az adathiány miatt kimaradó ügyek számát, ha bizonyos ügýtípusoknál nyilvános adatbázisokat is felhasználnának az érintett forgalom becslésére. Önszabályozási ügyek esetében például a vállalatokról készülő mérleg-adatbázisok, közbeszerzésen való összejátszás esetében pedig a közbeszerzési adatokhoz való hozzáférés segíthetne a pontosabb becslésekben. Javasoljuk annak mérlegelését, hogy az ilyen adatbázisok felhasználása mennyi erőforrást emésztene fel.

154. Megfontolásra javasoljuk, hogy érdemes-e az infláció illetve az államkötvény hozamok helyett – mind elméleti okokból, mind a jobb nemzetközi összehasonlíthatóság kedvéért – a 3,5 százalékos reál társadalmi diszkontrátát használni mind a múltbeli, mind a jövőbeli előre jelzett hasznok és költségek esetében.

155. Az anyag bizonyos pontjai lehetnek közérthetőbbek, tekintve, hogy Magyarországon elmaradnak a versenypolitikai ismeretek az ebben a tekintetben vezetőnek számító országoktól. A számításokat például illusztrálhatja egy-egy egyszerű számpélda. Érdemes lehet átgondolni, hogy mekkora hozzáadott értéket jelent a megtérülési ráta kiszámítása, illetve érdemes-e jobban elmagyarázni a nyilvános anyagban, hogyan készül és milyen módon értelmezhető. Az ügyeket felsoroló táblázat esetében talán javítana az átláthatóságon, ha kiderülne, hogy melyik ügy milyen típusú, illetve mely ügyek kerültek be a számításba, vagy – amennyiben ez utóbbi adatvédelmi aggályokat vet fel – akkor derüljön ki pontosan, hogy hány ügy esett ki tartalmi okokból illetve adathiány miatt.

156. Az OECD által tervezett iránymutatás megjelenése feltehetően a módszertan további finomítási lehetőségeit teremti meg. Mivel ez az értékelés befejezéséig nem jelent meg, ezért az a jelen értékelésnek nem lehetett kiemelt összevetési alapja. Fontos szempont lehet, hogy a jövőbeli *ex-ante impact assessment*-ek – amennyiben lehet – ezzel összhangban legyenek, és megfontolandó, hogy ennek érdekében jelen értékelés is kiegészüljön a közeljövőben annak részletes vizsgálatával, hogy milyen pontokon felel meg vagy tér el a GVH *ex-ante impact assessment*-je ettől az iránymutatástól.

6.2. Bővítési lehetőségek és alternatívák

157. Az általunk áttekintett irodalom arra mutat rá, hogy a versenypolitika pozitív hatásainak igen jelentős része a közvetett, „elrettentési” hatásból származik. Az elrettentést figyelmen kívül hagyó számítások elvben éppen azt a hatóságot mutatnák alacsonyabb megtérülést kimutatónak, amelyik a leghatékonyabban rettent el. Az elrettentés számbavétele tűnik a következő logikus lépésnek az *ex-ante impact assessment*-ek bővítésekor. Megfontolandó esetleg egy ennek magyarországi lehetőségeit vizsgáló kutatás indítása, mert e téren a külföldi példák könnyű adaptálhatósága nem magától értetődő.

158. A GVH által hozott döntések súlya nem ugyanakkora, néhány ügy nagyon nagy részét teheti ki a megfigyelt haszonnak. Ezért megfontolható egy-két ügy esetében összetettebb módszertan használata, például jelentősebb fúziók esetében egyszerű fúzió szimuláció elvégzése. Az *ex ante* értékelés kereteit azonban vélhetően meghaladná egy-egy ilyen elemzése felépítése, így ez a lehetőség inkább akkor reális, ha ilyen elemzést már az eljárások során elkészítenek.

159. Megfontolandó, hogy végezhető-e számítások más ügýtípusokra is. Más hatóságok kísérletei alapján kézenfekvő lehet a fogyasztóvédelmi tevékenység vizsgálata. Ezek az elemzések az *ex-ante impact assessment*-től bizonyos mértékig eltérő módszertant kívánnak meg, de rámutathatnak arra, hogy milyen jelentős haszon származik a GVH tevékenységéből ezeken a területeken is. Megfontolandó esetleg egy ennek magyarországi lehetőségeit vizsgáló kutatás elindítása, mert e téren a külföldi példák könnyű adaptálhatósága nem magától értetődő.

7. Hivatkozások

Ashenfelter, Orley – Hosken, Daniel (2008): The effect of mergers on consumer prices: evidence from five selected case studies. NBER Working Paper, N° 13859.

Bergman, M.A. (2008): Quis Custodiet Ipsos Custodes? Or Measuring and Evaluating the Effectiveness of Competition Enforcement. *De Economist*, 156. No. 4. pp. 387-409.

Bolotova, Yuliya – Connor, John (2006): Cartel Overcharges: Survey and Meta-Analysis. *International Journal of Industrial Organization*, 24, 1109–1137.

Borenstein, S. (1990): Airline Mergers, Airport Dominance, and Market Power. *American Economic Review (Papers and Proceedings)*, 80, 400-404.

Connor J, (2009): Price-fixing overcharges: revised Edition. manuscript

Cowling, Keith - Mueller, Dennis C. (1978): The Social Costs of Monopoly Power. *Economic Journal*, vol. 88 (352), pp. 727-748.

Cseres, K. J. (2007): The Controversies of the Consumer Welfare Standard. *The Competition Law Review*, Volume 3. Issue 2. pp 121-173.

Csorba Gergely – Koltay Gábor – Farkas Dávid (2011): Separating the ex post effects of mergers: an analysis of structural changes on the Hungarian retail gasoline market. MTA-KTI műhelytanulmányok, MT-DP-2011/18.

Csorba Gergely (2013): Magyarországi empirikus piacszerkezet-elemzések kutatási eredményeinek és gyakorlati alkalmazásainak áttekintése. In: *Verseny és Szabályozás 2012*. (szerk. Valentiny Pál, Kiss Ferenc László, Nagy Csongor István), Budapest, MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, 13-31.o.

Davies, S. – Majumdar, A. (2002): The development of targets for consumer savings arising for competition policy. OFT386.

Davies, Stephen (2010): A Review of OFT's Impact Estimation Methods, OFT1164

Davies, Stephen (2013): Assessment of the Impact of Competition Authorities Activities. OECD, DAF/COMP/WP2(2013)1

Farkas Dávid – Csorba Gergely – Koltay Gábor (2009): Árak és koncentráció a magyar kiskereskedelmi üzemanagyiacon. *Közgazdasági Szemle*, 56. évf. 12. sz. 1088–1109. o.

- GVH (2007): A verseny szabadságával kapcsolatos, a GVH által követett alapelvek.
- Harrington, J. E. – Chang, M.H. (2009): Modelling the Birth and Death of Cartels with an Application to Evaluating Antitrust Policy. *Journal of the European Economic Association*, 7, 6, 1400-1435.
- Hüschelrath, Kai (2008): Is it Worth all the Trouble? – The Costs and Benefits of Antitrust Enforcement. ZEW Discussion Paper No. 08-107.
- ICN (2011): Competition Enforcement and Consumer Welfare. Setting the Agenda. ICN.
- Kézdi Gábor – Csorba Gergely (2013): Estimating consumer lock-in effects from firm-level data. *Journal of Industry, Competition and Trade*, Volume 13, Issue 3, pp 431-452
- Masson, R.T. – Shaanan, J. (1984): Social cost of oligopoly and the value of competition. *The Economic Journal*, Vol. 94. issue 375. 520-535.
- Mateus, A. – Goncalves, P. – Rodrigues, J. (2008): Performance of national competition authorities: A method for assessment. *Concurrences* No. 3. pp. 40-54.
- Moore, M. A. - Boardman, A. E. - Vining, A. R. - Weimer, D. L. - Greenberg, D. H. (2004): "Just give me a number!" Practical values for the social discount rate. *J. Pol. Anal. Manage.*, 23: 789–812
- Motta, Massimo (2007): Vrsenyipolitika. Elmélet és gyakorlat. Budapest, GVH VKK.
- Nagy Péter – Pápai Zoltán – Muraközy Balázs – Micski Judit (2012): A vezetékes telefonszolgáltatás rugalmasságának vizsgálata a piacmeghatározás empirikus megalapozása céljából. Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság HF/25000–9/2012. számú határozatának II. Függeléke.
- OECD (2012): Evaluation of Competition Enforcement and Advocacy Activities: The Results of an OECD Survey. OECD, DAF/COMP/WP2(2012)7/FINAL
- OFT (2007a): The deterrent effect of competition enforcement by the OFT. A report prepared for the OFT by Deloitte. OFT 962.
- OFT (2007b): Consumer savings from merger control. OFT 917.
- OFT (2009a): Trading standards impact, OFT 1085.
- OFT (2009b): Positive impact 08/09. Consumer benefits from the OFT's work. OFT 1102
- OFT (2010): A guide to OFT's Impact Estimation methods. OFT 1250
- OFT (2011): The impact of competition interventions on compliance and deterrence. OFT 1391.
- OFT (2013): Positive Impact 12/13. Consumer benefits from the OFT's work. OFT 1493.
- Ormosi, Peter (2012): Stocktaking on Evaluation, OECD, DAF/COMP/WP2(2012)5.
- Werden, G. – Joskow, A. – Johnson, R. (1991): The Effects of Mergers on Price and Output: Two Case Studies from the Airline Industry. *Managerial and Decision Economics*, 12, 341–352.

8. Függelék: Konkrét ügyekhez kapcsolódó megjegyzések (nem nyilvános)⁴³

⁴³ A függelék a GVH által korábban nyilvánosságra nem hozott információkat tartalmaz, ezért a GVH kérésére nem része az értékelés nyilvános változatának.